

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**IOAN. PETRI || MAFFEI, || BERGOMATIS, || E SOCIETATE ||
IESV, || HISTORiarVM || INDICARVM || LIBRI XVI. ||
SELECTARVM, ITEM, EX || INDIA EPISTOLARVM || LIBRI
IV. ||**

Maffei, Giovanni Pietro

Coloniae Agrippinae, Anno M.D.XC.

VD16 M 105

Ioannis Petri Maffei, Historiarvm Indicarvm Liber Primvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64627](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64627)

IOANNIS

PETRI

MAFFEI,

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER PRIMVS.

ETERNAE mentis numen, atq;
consilium, quo ab ipsis mudi pri-
mordijs vniuersa pariter & sin-
gula gubernantur; fide potius &
silentio venerandum, quam ar-
gumentis ac disputationibus in-
dagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil
est enim, cœlesti rerum omnium dispensatione,
vel propter ipsius vim atq; constantiam illustrius,
vel propter humani luminis imbecillitatem ob-
scurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas
est, quantumque valet mortalis tarditas ex ipsis
duntaxat rerum euentis exillimare; Diuinæ prou-
identiae ratio videtur eiusmodi, vt ingentium ope-
rum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat;
eaque per occultas causas, & incrementa latentia,
sensim ad tectum fastigiumque perducatur. Id adeo,
si quis animum aduertat, iam inde ex vltima vete-
rum annalium memoria facillè intelliget. Post di-
ram illam totius orbis terrarum eluuiionem, cum
denuò genus humanum in omne scelus atque fla-
gitium

A

gitium

gitium rueret; vniufque veri Dei cultum cum da-
 monum feruiture commutaret; ne paulatim vni-
 uerfa interiret pietas, peculiarem sibi populum
 diuinę legis custodem, religionis administrum, o-
 raculorum interpretem Deus immortalis tempo-
 re definito condendum esse decreuerat. Quot ante
 seculis, eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate
 virum, Abrahamum, ex hominum face seuocauit,
 & propria inultum nota ipsum, & prolem eius
 tanquam generosi armenti sobolem, & quidem
 præclara cum testificatione, seposuit. Rursus, hoc
 ipso populo per summam impietatem atque per-
 diam rebellante, lucem veritatis, procuratorum
 sacrorum, & ipsamet adoptionis iura Deus alii
 transferre statuerat. Quam multis ante annis
 vobis Romam exurgere, & à paruis initijs ad sum-
 mum in terris imperium euehi passus est! Nimi-
 rum, vt Ecclesię principatum, ac religionis domi-
 cilium ibi aliquando locaret; atque, vt vnde om-
 nes populi, & nationes tum iura ciuilia, tum nu-
 merarios ritus ac superstitiones paulo ante petij-
 inde in omnia regna prouinciasque sine vllor-
 roris metu, sacrosancta Pontificum scita, & castis-
 simæ cæremoniæ, & bene beateque viuendi ve-
 rissima præcepta manarent. Denique, superiorum
 memoria, cum ex eadem Vrbe salutarem Christi
 doctrinam in remotissimas nationes propagari
 vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam
 acceperant, vel acceptum, incuria seu longinqu-
 tate restinxerant; quàm pridem fortium & expo-
 rietium virorum excitauit ingenia, vt ignotas
 id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum
 solis, tum ad occasum, per summam animi contem-
 tionem, perque summa pericula & difficultate
 pert-

pertinaci studio exquirerent! Videlicet, quo per
mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel
terra nata, vel manu facta, vel alia qualibet in v-
sum vitæ, pro locorum & regionū varietate, per-
mutant; interea occasionem nacti sacerdotes & vi-
tae innocentia, & Christianæ facundia laude præ-
stantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum
Dei longè lateque disseminarent; errantesq; mor-
taliū greges, ab infelicibus veperis ac saltibus,
ad læta Domini pascua caulasq; traducerent. Cu-
ius tam gloriosi facinoris, tamque longinquæ na-
uigationis (ad quam neque fabulosi illi Argonau-
te, neque in cælestium numerum falsò relati Bac-
chi, Herculeſve vnquam adspirarunt) quoniam
decus ac titulos partim Lusitania, partim Lusita-
niæ finitima Boetica sibi iure quidem optimo vin-
dicat; quæ à Boeticis ad solem occidentem præ-
clare gesta sunt, scriptores alij persequuntur. Nos,
quoniam cuncta complecti pæne infinitum esset,
Lusitanicæ tantum conquisitionis, præsertim ve-
rò promulgati ad meridiem & orientem Euange-
lij initia progressusq; (quando ita iubemur ab ijs,
quorum à nutu discedere est nefas) in vnus Dei
gloriam, & solatiū Ecclesiæ Christi vniuersæ, lati-
nis maxime litteris consignare decreuimus. Quæ
cognitio piorum animos variè, ni fallor, afficiet:
letabuntur hæud dubiè, tanta iam ex parte vasa-
nis gentium ritibus, ac detestabili Deorum ina-
nium cultu sublato. punget eos rursus atq; adeo
terrebit, improborum scelere, & prauis dogmati-
bus agitata, ex orbe nostro ad insulas longè, vt in-
quit Esaias, atq; ad vltimas terras tanquã indigna
bunda propalã migrans Christiana religio: vt vel
Deo vindice regnũ à nobis item auferri, vel, collu-

A a

strato

4
 strato lucis Euangelicæ radijs toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effœtæ iam ac fenescētī naturæ finis propediem adesse videatur. Verùm hæc summus ipse rerū arbiter, pro sua infinita bonitate ac sapiētia moderabitur. Nobis, rem tantam, parendi magis alacritate, quàm perficendi facultate suscipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta cum sacris, tum prophanis in rebus supra naturæ vim atque ordinem facta subinde exponentur, narratio nostra plus fortasse admirationis apud quosdam sit habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorq; iam nunc, me nihil in medium esse allaturum, nisi quod è publicis tabularijs, aut probatis auctoribus, quiue interfuere ipsimet rebus geredis, accepero. Quæ mihi copia quò promptior & expeditior esset, non subterfugi quominus Olymponem vsque, commorandi causa contenderem, quæ ex vrbe, quòd in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque ob id ipsum antiqua regum Lusitaniæ sedes est; omnia ferme Indicarum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neq; Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria, commentis, ac mendacijs delectatur; & me ipsum mortalibus rebus iam pridè valere iussis; fingendi vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.

ORBEM terræ vniuersum tres in partes diuisa antiquitas. inuēti demum hi noui tractus quartam adiecere; si quarta appellanda est, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par est. Neque tamē hæc recentiora tantummodo, sed veterum quoq; finium

finium haud exigua spatia prisci homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemeus, vir ceteroqui summus, & alij Geographi insignes hallucinati sunt; & Africae terra quicquid à Praso Promontorio, & interiore Aethiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur, multæque & ingentes tum Africo, tum Indico littori obiacentes insulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam, notitiamque subterfugere. Nauigandi verò, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tanta fuit inscitia, maritimo videlicet vsu astrolabij nondum excogitato, vt ab ora discedere, & alto Oceano se committere nequaquam auderent: sed littora caute legentes, vbi ad æstus maris, aut breuia periculosa peruenerat, quasi repagulis quibusdam à natura seu numine obiectis, reciperent illico sese, & longius tendere quodammodo nefas arbitrantur. Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extrema Chaunaria, rudi sanè vocabulo, caput Non, ea tempestate vulgus nauitarum appellare solitum est, propterea quod si quis id promontorium superare malè sano conatu esset ausus, eum ad suos ultra esse rediturum negarent. Hæc igitur loca gentesque lingua, moribus, superstitionibus adeo difsonæ, vti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustrata sint, quò clarius pateat, paulo mihi altius ordiendæ tota res est. In ijs Lusitaniæ Regibus, qui prospero euentu rem & suam, & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui, transmissis in Africam exercitu, Septam urbem (quam Procopius Græcè, Septon, alij septem fratrum ciuitatem appellat

pellant) de Mauris cepit insigni victoria. Huic Philippa Alencastria, Eduardi sexti Britanniae regis nepte, filij fuere quinque: è quibus, tertio, vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores merito in cælum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius urbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimonia vitæ, eaque in Deum & superos omnes, ac beatam præcipuè Dei matrem obseruantia; vt in summa corporis firmitate summaque licentia, illibatum virginitatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur. Is Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciam, vita sancto, licet perfidum & cõsceleratum genus hominum porro insectari, nec tantum è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamen, quod ad hæredem regni Eduardũ fratrem natum maximũ eiusmodi expeditio pertineret; ipse interim ad alia nõ minus præclara sese conuertit, quibus & auspicijs aggredi, & sumptibus tolerare non posse consideret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritauius Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos redditus, & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesque apud animum suum agitanti, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortalis Deo gratius visum est, quam incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ, eò maiorem veniebat in spem, quò se acrioribus quotidie stimulis in hæc mentem sentiebat impelli: & per eos forte diebus allatum erat, quosdam è Britannia, & Gallia me-

catol

atores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè sententia Henrici animo infedit, quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis, deque cæli plagis exquirere, multa etiam, vt erat acri & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis, & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique, dum cuncta circumspicit, rei que magnitudinem ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabali, (quam deinde villam infantis dixere) fama est, per quietem cælesti monito clementer increpitum, quod cogitata conquisitione tam diu superfederet, remque adeo piam & laudabilem ultra differret. Itaque manè vt primùm euigilauit, sine vlla dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatusque cæli Reginam, vti volens ac propitia captis adesset, cursumque dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros vtrique præponit, & ingentibus oneratos promissis, quam longissimè prouchi, & extimos Africæ tractus, ac gentes accuratè explorare iubet. Ij, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate, & insita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidentesque suscipiunt. Itaque populo faustis omnibus, & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, ultra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leu-

cas circiter sexaginta (recentioris mensurae nomen id est, quattuor fere millia passuum singula continent) ad Ganariam promontorium deuenire: quò ne longius tenderent, partim nouis aquarum aestibus vadisque, partim etiam procurrentis promontorij longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosque prohibuit, quominus è sententia nauigerent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis conpererat argumentis, ab ora Mauritanie, continentes ac perpetuas regiones ultra equatorem extendi: quæ si pedibus peragrari, ardores aut solitudines vetuissent; mari certè, modò perseuerantia non deesset, adiri, cognoscique posse confideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cum sese intrepidè nauarchi alto mandassent, multis, & periculosis iactati procellis, varias primum insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africae littora, ad vsque Leanam (id monti nomen est, leucis à Ganaria trecentis & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouere. Quorum è numero viri tres præcipuè meriti felicitate virtuteque sunt, ut eorum nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuere autem Ioannes Consalvus, & Tristanus Vasaus, qui omnium primi longè à continenti recedere, & vasto ac furenti Oceano sese credere minimè dubitarunt: ac partim ventis ablata, partim animi robore consilioque prouectis, insulas aliquot, in ijs vnã hodie nobilissimam, diuissimamque, cui à materia nomè est, ad Lusitanicum imperium adiungere: itemque Aegidius Annus, qui

qui Syrtibus euitatis, & accuratè obseruatò maris æstu, recessuque, Ganariam promòtorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit; & Christianæ fidei ad Hesperios Aethiopus aliasq; inaccessibleas antea nationes aditum aperuit. Hos autem, Henricus, & qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt, pro cuiusque meritis, ac laboribus amplè remuneratus est: ac, ne conquirendi ardor in posteris refrigesceret, à Martino V. Pontifice Maximo impetrauit (quod ipsum ab alijs deinde Pontificibus confirmatum est) uti quicquid à Ganaria ad vltimam vsq; Indiam patefieret, id quàm optimo iure & conditione Lusitanicæ ditionis esset. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Hêricus cum aliquot locis templa construxisset, ac varias in regiones munisset viam Euangelio, plenus gloria, & rectè factis migravit in cæum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus quintus, ut primum regni potès fuit (nam Eduardus pater ei maturè decesserat, fuitq; sub tutoribus ad septimum vsque decimum ætatis annum) quamquam finitimis, ac domesticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem acerrimè incubuit; perque strenuos duces & gubernatores ab Lexna monte ad Arsinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus est vltra æquatore gradus parteve duas & semis, hoc est leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum, & arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuenta, quas commemorare hoc loco nõ est operæ pretium; & commercia varijs cum nationibus instituta; sed cum Aethiopibus præcipuè occiduis,

quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quā ingenti fluuio Zanaga impositam, loci opportunitate illecti olim negotiatores vndique confluebant. Pater autem Guinea latissimè: & quamquam zonæ mediæ ferme subiecta flagrantissimo sole torretur; non tamen idcirco (vt falsò prisci putarunt) ab incolis est deserta: quinimmo plurimos numerat populos: è quibus maritimi pisces mediterranei partim lacertis, & immundis animalibus, partim, vbi cælum fauit, nonnullis frugibus & lacte vescuntur: mutantque subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerumque dispersi: exq; familiæ saepe inter se propter inopiam, de aquatione ac pastione decertant: infelix genus hominū, ac seruituti natum, & cum alijs nominibus, tum vnius veri Dei præsertim ignorantia miserandum. Cum ijs igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Lusitanis. & quamquam initio propter suspiciones mutuas, vt in re tantū subita, ac noua, turbatum est; atq; etiam ex infidelibus Christiani aliquot interempti; tamē cognita mox Lusitaniæ Regum iustitia, & nostrorum comitate ac beneficijs deliniti barbari merum posuere: & commeandi contrahendiq; libera potestate facti cum veste varij generis, & varijs domesticijs instrumentis, ebur, & aurum, & mancipia permutabant, nullius aut ementiū aut vendentium æque bona conditione, atq; ipsorum qui venum dabatur. quippe ex Aethiopiæ sabuleis in opima Lusitani regni arua, & ex tugurijs, & mapalibus Oceanum classe translati, vel ipsa vrbis frequentia rerumq; omnium copia paulatim ad mansuetudinē & humanitatem erudiebatur: & quod longè præstantius

stātius est, misterijs Christianæ religionis postmo-
dum combuti, & caelesti lauacro expiati, è peregrini-
nis, dæmonū seruis, hominumq; mancipijs, Ange-
lorum ciues, & domestici Dei repente euadebant.
Hisce reb^o ita institutis, admodū expedire visum,
ad mercimonia tuenda, atq; ad retinendā cum bar-
baris amicitiam, opportunis aliquot locis castella
excitare. Quæ dum summa Aethiopū volūtate ex-
struuntur, interea morbo, laboribusq; cōfectus Al-
phonfus emoritur. Dein regni gubernacula susce-
pit Ioannes eo nomine II. lætis admodū auspicijs:
quādo per idem tempus in Aethiopia Christiano
primū ritu litatū est; barbaris ad noua sacra care-
moniasq; stupore defixis: Lusitanis verò inter ipsā
diuinā rem gaudio lacrymantibus, quòd sua potif-
simum opera verus Dei cultus in longinquas adeo
mundi partes gradū fecisset: nempe vt impuris fœ-
data victimis loca purgaret: breuiq; ingētem ani-
morū vim à possessoribus iniquis in Christi liber-
tatē assereret. Quo nuntio magnā in spem erectus
Ioannes, vt erat generōsi maximè spiritus animiq;
Rex, nō modò parta retinere, sed etiā omni ratio-
ne amplificare cōstituit. atq; illud præsertim sum-
mo conatu peruestigare; num quis ab Atlātico in
Eoum Oceanum vel mari vel terra trāsitus foret.
quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ
Christianæ fidei studiū, ad beatas etiā Arabiæ ga-
zas, & Indici littoris opulenta commercia mētem
& cogitationē adiecerat. Quam ad rem in primis
idoneū rarus, cogniti iam littoris dynastas amici-
tia comprehendere, haud ita difficili negotio id est
consequutus; pacemq; & societatem certis legibus
fecit cum Bezeguico, & Caramansa, Baio Samano,
alijsque regulis: dein, ad vltiora exquirenda,
proba-

probata virtutis fideiq; homines familiares suos dimisit. atque id quò libentius facerèt; ac minore cum erroris periculo sese vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tépestate mathematicis Rheterico & Iosepho medicis suis, itemque Martino Bohemo, qui se Ioannis Montereij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid communi consilio excogitarent, ad cursum nauium in pelago, quamvis ignoto, regendù: vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderù nauita, quam tamen celi plagam quàm remota ab orbe nostro loca teneret, aliqui posset ratione conijcere. ij, quàm acerrimo studio re diu multumque agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat astronomi adhibere consueuerant, præclaro sanè inuento ad vsum rei maritimæ transtulerunt: ac pari solertia declinationum tabulas cõfecere, quibus hodiè naucleri ad explorandam locorum (quemadmodum cosmographi appellant) latitudinem vtùtur: vt non parum, hodie etiam nomine, tota Europa Lusitaniæ debeat. Quod si vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent; nullo prope modo errore perpetuum maris ac terræ circumgulum continuo circumactu viatores periti conicerent. Sed quia ab ortu in occasum, vel contra, ab occasu in ortum nihil est in perpetua celi conuersione certum ac stabile, quo dirigere cursum, accessusve aut recessus emetiri possimus (namq; illa ex errantium syderum oppositu subtilis ac perobscura collectio, nequaquam est ad hanc quotidiani vsus rationem accommodata) iccirco nulli dum longitudinis gradus notari, neque planè perspecta potuisse esse ratio itineris. in quo nauium rectores perire solentissimè

lofissimè sæpe falluntur. credo equidem, in hoc, vt
plerisque alijs humanis in rebus, ad mortalium
vel acuendam industriam, vel coercendas cupidi-
tates, hac tanta difficultate diuinitus interposita.
Veruntamen eius instrumenti beneficio mirum
quanta nauticæ rei accessio facta sit. quinetiam ex
eo tempore Christi disciplina manare longius ce-
pit: plures quippe iam viri, & prudentiæ & pieta-
tis laude præstantes, certatim ad huiusmodi expe-
ditiones vltro semet regi offerebāt: è quibus Iaco-
bi Cani constantia & virtus in primis enituit. Is,
acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonfi
processit ad ostium ingētis fluuij, qui ex ipsis Nili
fontibus originē trahēs, Zaires ab incolis dicitur:
ac tanta aquarū vi, præsertim hyeme, sese in Ocea-
num infert, vt prodatur in octoginta millia passuū
ab eo vinci mare. quod ex dulci nimirum haustu
praternauigantes intelligunt. Columnas aliquot,
Ioannis iussu, è Lusitania secum aduexerat Canus:
quibus præter Crucis figuram, & regij stemmatis
insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat inscri-
ptum, quo quæque terrarum spatia rege, quo duce,
quo tempore aperta forent. Exijs ergo columnis
vnam, ditionis Lusitanicæ testem, in ostio collo-
cat: dein aduerso flumine subuectus, errantes pas-
sim Aethiopum greges videt, atro colore vibrato-
que capillo, vt cæteros, veruntamen, vt vberiore
solo, sic etiam ingenio moribusq; longè mitiores.
quippe leuibus duntaxat munusculis, & benigno
vultu inuitati, sese aduenis tanta securitate crede-
bant, vt eorum quoque nauigia, sine vlllo metu vel
suspensione, inuisendi gratia conscenderent. Vete-
res amicos vel consanguineos diceres, si commu-
nio intercederet linguæ. sed è multis ac varijs in-
terpre-

terpretibus inuentus est nemo, qui sermonem gen-
 tis teneret. nutibus ergo agebatur. quibus haud re-
 grè cognitum est, præpotentem regem, cui cuncti
 pareant, plurium dierum itinere introrsum abesse.
 Quo audito Canus aliquot è suorum numero
 ad singula propius exploranda incolis ducibus
 mittit in regiam: ijsque obsidum loco relicto
 præcipuè indolis quattuor ipse vicissim Aethio-
 pas in Lusitaniam asportat, persanctè pollicitus
 quintadecima Luna (quæ temporum ibi momenta
 obseruantur) sese illos incolumes patrio reddi-
 rum solo. ij porò, inter nauigandum, & Cani cura
 & sua ipsi docilitate, Lusitanici sermonis confu-
 rudinem nacti, de Congi regno (sic enim appellan-
 deniq; patuit) deq; eius opibus, ritibus, institutis
 cuncta postmodum ex fide atq; ordine retulerunt.
 Eorum aduentu Ioannes mirè lætatus: & collau-
 data Cani prudentia, nouos iubet hospites in pri-
 mis benignè & copiosè tractari. cumq; ex ijs multa
 per otium quæsiisset; veritus ne longior mor-
 Lusitanis obsidibus aliquid afferret incommodi
 mādāt Cano, Aethiopus quàm optimè rursum ac-
 ceptos quamprimū in patriam reportet, suosq; seorsum
 recipiat: tum, vbi vltiora lustrarit, in reditu, ad
 Congi regē adeat ipsemet; eumq; omni ratione ad
 Christū allicere studeat. Nec mora: tempestatem
 idoneam nactus Canus, peregrinos, Congum red-
 tos, cum obsidibus bona fide permutat: ac, ne tem-
 poribus excluderetur, cōtinuato in præsentia casu
 su, leucas vltra id regnum ducentas prouehitur
 cuius dixi formæ columnas duas duobus ponit
 cis: quarum alteri à S. Augustino (cuius in die
 natalem appulsus inciderat) alteri ab ipsemet la-
 pide nomen inditum est. Inde Congum reuēdit
 mi

mira gentis gratulatione ad regē ipse cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Rex, quod mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate à suis audierat, summa cum honoris & mutux beneuolentiæ significatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quem admodum in mandatis habebat, ex occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, spreto inanibus Dijs, vnū Deum cæli terræque conditorem agnosceret. Atque hoc loco vel maximè patuit ad conuertendos animos, quanto plus in perspecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti sit. Militaris homo erat Canus, & ferro potius quàm litteris innutritus. ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officijs nostrorum ante captus, ad studium veræ pietatis adeo exarsit, vt aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa ipsemet vltro de religione quotidie quæreret. Quinimo in eûdem animi sensum familiares quoque suos, & regni proceres, apertè monendo hortandoque pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ cælestis afflatus, qui mentes Aethiopum cœcas ad rectum salutis iter occultis motibus prouehabat. Tamque agro ad Euangelij semen accipiendum subacto, Cani reuersionis tempus instabat. Quem Rex tametsi aduocatum sibi in Lusitania videbat fore; tamè pro instituta consuetudine perinuitus dimisit: deditq; proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex ijs, qui nuper in Lusitania fuerant. huic etiam atq; etiam mandat primùm vti suo nomine, Ioanni pro immortalibus eius in se promeritis, gratias agat ingètes; deinde vt ab eodem suppliciter petat, ipsum oratorè & pueros cælesti lauacro expia-

expiatōs, & Christianis præceptionibus probè institutos, cum pijs aliquot summi Dei sacerdotibus Congum remittere ne grauetur. vehementer optare se, cum liberis, & propinquis, & regno fieri possit vniuerso, Christiana sacra suscipere. Addit legationi munera, magnam eboris vim, vestemque permultam (hæc Aethiopum gaza est) palmarum folijs admodum scitè atque artificiosè contextam. Ea verò legatione Ioānes, vt erat egregiè pius, maximo gaudio cumulatus est, cum tantam pandi portam Euāgelio cerneret. Ergo, summa atque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacutam; pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ instituto lustralibus aquis gratulabundi admouere. Zacuta quidem, Ioannis; cæteris verò, sponsorum cuique sui nomen impositum. Baptismo peractis, confestim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium summa cum diligentia Christianis moribus & mysterijs imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica legatio in Cōgum decreta cum regalibus donis, & sacrorum apparatu magnificentissime neque neophyti modò ad suos remissi, veram etiam è sanctissima Dominicana familia viri reprobata virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eosdem Aethiopas & docendi & initiandi munere fungerentur, accessere ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus extruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Conialuus Sosa. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus frater eius filius omnium voluntate sufficitur. Magna enim apud Aethiopas erat expectatio nouæ religionis, & cum cæteri ferme summi atque infimi Christianorum

stianorum aduentum valdè expetebant: tum verò
 audidissimè Regis patruus, qui maritimis Congi
 populis imperabat: quam Congi partem Sonum
 incolæ nominant. Is, vt primum naues ad littus
 applicitas audiuit; ingenti stipatus frequètia, ma-
 gnoq; cymbalorum ac tubarum strepitu, descen-
 dentibus nostris obuiam prodijt, vix præ gaudio
 sui compos. Et quoniam exacta iam ætate erat, ne
 oblatam sibi diuinitus occasionem frustra elabi
 sineret, baptizari se statim voluit vnà cum altero
 è filijs paruulo, quippe qui per ætatem sibi consu-
 lere nondum posset: alterum iam adultum, quam-
 quam eodem studio vehementer incensum, & ob-
 secrantem etiam atque etiam, ne se celestis illius
 beneficij expertem veller; honoris tamen & obser-
 uantia causa, Regi, Regi que liberis in tanto my-
 sterio anteuertere non est passus. Tèporario igitur
 templo è fròdibus ac ramalibus raptim excitato,
 aræ tres Christiano more adornantur. ac sacris ri-
 tè perfectis, primus ex omni memoria baptismus
 ille in ijs terris incredibili omnium lætitia cele-
 bratus est anno post Christum natum millesimo
 quadringentesimo nonagesimo primo. Patrè nouo
 nomine Emmanuelem; filium vocari Antonium
 placuit. Nec modò vultu ac veneratione conceptâ
 religionem ac fidem præ se tulit senex: sed etiam
 aduocata concione ipsemet è superiore loco in si-
 mulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem de-
 diti fuerant, ad eò acerbè inuectus, & præteriti tē-
 poris errata & flagitia tam grauitè ac dolenter
 est detestatus, vt animo planè immutatum, ac Deo
 plenum haud dubiè cerneret. ijs rebus cognitis,
 maiorem in modum lætatus est Congi rex: per que
 eam gratulationem ad patrui ditione ac fines mu-
 nificè

B

nificè

nificè adiecit agri, quod leucas in lōgum triginta
 in latum decem pateret. Quo tanto de se Regis in
 dicio magis magisque animatus Emmanuel, ad
 periora Christiani animi documenta non minus
 præclarum adiunxit aliud. siquidem graui edictis
 conquisita vndique idola, quamquam multis id
 grè ferentibus, & in cumulum congesta, publicè
 concremavit. Præterea, Christi sacerdotes, quæ
 ibi substitere, tanquam è cælo delapsos, omni
 cio prosequi, & caritate complecti: de fidei
 sterijs, deque varijs virtutum generibus affi
 percunctari: Deum verò suppliciter obsecrare,
 quando multo maximam vitæ partem in cacod
 monis famulatu posuisset miser, quantulumcu
 supererat temporis, totum id in Christi Domi
 cultu, & in vera pietate cōsumere sibi liceret. In
 rei diuinæ quāto cum silentio, vel tremore poti
 interesset, ex eo patuit, quod iuueniliter inter
 strepitum cientes ad ianuam templi honorari
 ephœbos principum filios, illicò mactari impe
 nit: indignum facinus ratus, augustissimū illud
 crificium, in quo pro salute hominū Deus ipse
 molatur, ab hominib⁹ negligi. Itaq; dubio pro
 adolescentes, leuis, & quotidianæ apud nos (quæ
 pudeat) noxæ pœnas capite ipso luissent; nisi
 tē ac genus miserati, ac diuinæ insuper clementi
 memores Lusitani vehemētius obstitissent. Tam
 ab Congi Rege nuntij aderāt, legatum orantes,
 aduentum vltra differret: Regem in vrbe, cui
 basse nomen, patruī baptismo & cōuersione lau
 simum, festos agitare dies: nihilq; illi esse longi
 quàm, vt elutis toto animo sordibus, ad filiorū
 Dei cœtum vnā cum ceteris aggregetur. Hoc
 tio accepto, moræ nihil interponendum est vlti
 na

nauibus modico relicto præsidio, Sosa comitesq; se se in viam dedere. Quibus, in digressu, præter cæteram benignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itemq; ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram suppellectilem baiularet, admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium ferme iter ventum est; Præfectus Regius vnus, ac postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad urbem verò appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodire de more gætis armati, Lusitanæ laudes, & præclara in se beneficia carmine concinentes: ita structis ordinibus, & eiusmodi gradu, ac symphonix genere, vt supplicantium apud nos pompæ speciem quandam exhiberent. Modos inibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem ordine ad regiam vsque perducunt, tanto populi concursu, ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad regem vix atque ægrè patuerit. is, in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburneæ fellæ insidebat mitratu infula è palmæ folijs opere subtili, & eleganti perfecta: à capite ad pubè nudus; cætera ad pedes vsque, vestis bombycina contegebat; læuum brachii armilla ex orichalco adornabat; equina cauda pendebat ex humero. id solis regibus datū. Deniq; introductus legatus, quàm honorificentissimè excipitur. salutatione peracta, expositisq; sui regis mādatis, illicò p sacerdotes adstantes, dona, vestè pretiosam, tabulas pictas, aurea vasa & argætea, & omne Christiani ritus instrumētum in conspectu populi totius, petente id ipsū rege, proferri iubet:

B 2

tum

tum rex per attentè singula contèplari: quem quæ
 que in vsum, quid uè significant, curioſius querere.
 In ijs præfulgidum erat Crucis vexillum, quod ſe
 lenni precatone conſecratum Innocentius VIII
 Pontifex maximus Luſitano Regi ex vrbe Romæ
 tranſmiſerat. Eo explicando conſeſſim rex & con
 cio tota venerabūda procubuit: namq; inter illa
 ſacrorum expoſitionem Aethiopes adeo intentè
 oculis geſtus motuſq; ſacerdotum obſeruabant
 vt eodem p̄ne quo Luſitani momento capita ſe
 mitterent, iungerent palmas, genua fleſterent.
 eo ſpectaculo noſtri in hoſpitia benignè diuiſi
 de regis & reginæ baptiſmate ſedulò agi ceperunt.
 Id quò maiore apparatu, ac cæremonia fieret, to
 plum Chriſtiano more prius ædificari placuit.
 opus erat ſane difficile, tum alias ob cauſas, tum
 quod lapides & cæmenta longè admodum pete
 da forent. ſed tantus fuit ardor, vt breui compo
 tatis vndique neceſſarijs, urgente atque inſtan
 te rege, multis ſtructoribus agere cœpta ſit. Cre
 dicanda erat ædes: quare primus lapis eſt poſitus
 V. Nonas Maias: quo die Eccleſia ſalutaris li
 inuentionem anniuersaria gratulatione conce
 brat. Dum hæc maximè ſunt, ecce tibi à regni ſi
 bus trepidi nūtij; vaſtari agros, tecta inflammari
 hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in
 teriore Aethiopia eſt ingens, ad inſtar pelagi, pro
 ſus vt leucas centum in longitudinem patere
 catur: ex quo tres nobiliſſimi totius Africae
 nes, Nilus (cuius ortum tanto ſtudio fruſtra pe
 ueſtigauit antiquitas) in mare internum, Cum
 & is, de quo ſupra dixi, Zaires in externū effluunt.
 in eo lacu aliquot viſuntur inſulæ; & ex ijs quæ
 tantæ magnitudinis atque frequentiæ, vt triginta
 ho
 ce
 fo
 ce
 tu
 ce
 ne
 ba
 re
 in
 ar
 A
 af
 &
 ic
 b
 te
 fa
 m
 e
 b
 p
 q
 lu
 c
 e
 r
 ſi
 n
 e
 t
 f
 t
 l

hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua
celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos
fortè dies ad arma consternati ab Congi rege defe-
cerant, magnaque manu incursions in regni ex-
trema facièbant. Aduersus id malum, quoniam &
celeritate, & ipsiusmet regis præsentia opus erat;
ne quid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex
baptismi sacramento æternæ salutis consulere. Nec
regina rem longius distulit, atque ad indicandum
in Lusitania reges grati animi obsequium, ille Io-
annis, hæc Eleonora sibi nomen delumpfit. Ingens
Aethiopum multitudo ad spectaculum vndique
affluerant. Ex ijs, proceres aliquot, regis exemplo
& prædicatorum adhortationibus incitati, se per
idem tempus ad Christum adiunxere. nam è duo-
bus regis filijs alter ad omnem virtutem, ac pieta-
tem propensus, natu maior, ad regni fines turados
festinè præcesserat: iunior alter, Pansus Aquiti-
mus nomine, nimirum vt esset qui pios postmodum
exerceret, à nefaria superstitione, & auitis mori-
bus nullo pacto abduci se passus est. Sub hæc, ra-
pim coacto exercitu rex, admittis Lusitanis ali-
quot, in hostes tendit. Abeunti, Sosa Crucis vexil-
lum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimi-
cationem alacer: signi eius beneficio (tantum fidu-
eia ne deesset) hostibus utique superiorem futu-
rum. Nec vana fuere promissa: prælata Cruce fu-
sis fugatisque rebellibus, paulo post victor Ioan-
nes in patriam redijt. Quantem natu maior filius
est secutus: qui cum Christianæ doctrinæ diligen-
tem in primis operam dedisset, perducto iam ad
fastigium templo, summa populi celebritate bap-
tismo lustratus est, Alphonsumq; appellari se vo-
luit; quo nomine Ioannis Lusitaniæ Regis filium

vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiã deesse baptizati cum eodem insignes viri per multi. Inde profectus in Ifundos, quibus populis iam tunc parentis auctoritate imperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cœpit; ac veritatis læcem admirabili studio promiscuè omnibus impetire. Quo tanto Christianæ rei incremento admodum lætus in Lusitaniam reuertit Sosa, relictis Congo sacerdotibus ad cæpta promouenda. Verum ij partim insolitis caloribus, & cæli grauitate consumpti; partim etiam (quæ vicissitudinorum) ab incolis aspera atque acerba multa, assente præsertim Alphonso, perpessi sunt. Etiam quamdiu de ecclesiasticis cæremonijs, & de ministerijs rectæ in Deum fidei est actum, ea tamen minus captum infinitis partibus superant; tam quia ob id ipsum Deo digna, & rationi consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab ethnicis. Ast vbi de iustitia, temperantia, submissioferiò præcipi est cæptum, & Christianæ disciplinæ institutis, abijcienda auguria, malè parta reddenda, condonandæ iniuriæ, aspernandæ libidines, frangendæ cupiditates erant; enimvero tam quasi ventilabro ad trituram adhibito, boni illicò secerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, equitate delictari; sectari pacè; voluptates repudiare; duces rectores animorû suorum honore & beneuolentiâ prosequi. alteri denuò dæmonum laqueis irrecepti ad ritus nefarios, atq; ad auaritiã, ac superbiam pristinas turpitudines miserandû in modû reuertuntur, & odisse lucem, magistros auerfari, & à prophanâ consuetudine longè refugere. Nec vulgo tantum pebat vitiû: notissimus ac ditissimus quisq; accidit.

ac difficile virtutis iter eò magis horrebat, quò
maiora sibi malorum irritamèta, & deliciarù ille-
cebrę suppetebant. Rex demum ipse, qui tantù ini-
tio ardorem ac firmitatē animi præ se tulisset; vbi
à lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est cæ-
ptus, desiderio pristinæ vitæ paulatim adeo elan-
guit, vix vt in eo roboris Christiani quicquam ag-
nosceres. Occurrabāt scilicet eius animo pristina
oblectamèta, ludi, cōpotationes, quæq; ebrietatem
sequuntur: offerebant sese identidē auspicia, & sor-
tes, quibus ad amētiam omnis ferme barbaria de-
dita est; titillabat sensū, effundendæ iracundiæ, &
doloris puniendi suauitas. quibus quasi machinis,
yrgēte præsertim dæmone, sensim de statu suo de-
iecta mens ita obduruit, vt cū internas religionis
& officij recordationes obstinatè repudiaret; tum
salutarij sacerdotū hortamenta ac monita, nō mo-
dò ad animū, sed iā ne ad aures quidē admitteret.
Accedebat, ad res profligandas, acerrimū dæmonis
telū, muliebris coniuratio. Quippe, vt cæterā fer-
me gentes, ita etiā Aethiopes, præter eam, quā iu-
stæ vxoris habent loco, singuli pellices a lerę con-
sueuerant plures pauciorēve pro opibus. Eæ cū
ex inuectis nuper sanctionib⁹ pelli, aut ablegari se
à viris quotidie cernerent, vt est impotens iracun-
diæ sexus, damnū & ignominiam nō tulere: cœti-
bus habitis consensu per se, perq; communes ami-
cos cum rege vehementer agere insistant; aduen-
ticias religiones, durumq; & horridum vitę genus
abijciat; præsentibus bonis & copia rerum quoad
licet fruatur: neu incertam spem futuræ felicita-
tis, tanto pretio, tantaque commodorum & volu-
ptatum iactura sibi emédam existimet. Hæc & alia
cuiusmodi blandimenta cū neque Rex inuitus
acci-

acciperet, & eadem tabe infecti permulti, ac præsertim Regis filius Pansus Aquitimus adiuuaret breui maximum in discrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fidei ac boni, vt numero inferiores, ita diuino præsidio & causa longè superiores. Egregium verò se pietatis vindicem & assertorem præbebat Alphonius patrisque miseratus insaniam; dictis factisque neophytos in fide atque in officio cõtinebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot Pansum incensum iam regnãdi cupiditate omni ratione fouere; Alphonium absentem varijs criminationibus patri suspectiorem indies reddere instituerunt degenerasse illum planè in externos mores; nihil iam patriæ vel auitæ consuetudinis pati: Regem verò ipsum ita vel contemnere, vel odisse; vt eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit; amnes exsiccet, vitiet fruges, atque adeo regias pellices vltro ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumnijs atque portentis cum iuuenis innoxij famam ex composito quotidie læcerarent: zelotypum senem, & in affecto iam corpore animi quoque viribus defectum, facile perpulere, vt Alphonium omni dignitate, honoribus, vectigalibus per summã iniuriam exueret. iaculifetque porrò in solitudine & squalore circumuetus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem apertè increpauissent, quod hæredem regni destinatum, stirpem maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta caussa damnasset. Reputaret secum illius in accendis hostibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem & fidem. dein videret, num tanta indoli

indoli, tantisque laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta; nimium patulis auribus in animum demississet. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret? ac perspecta demum & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum, & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi è veterno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quæsitis ijs, quæ Alphonso obiecta erant, cum prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione infontem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum extemplo restituit; consceleratos calumniatores, ne quid tale postea quisquam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamque insperati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, vt debebat, Alphonfus, multo etiam ardentius, ac liberius ad Christianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit, ac præter cæteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite sanxit, ne quis inanum Deorum effigiẽ vllam vel priuatim, vel publicè coleret, haberetue. Quo edicto in rabiem efferati aduersarij, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulũ ac timidum Regem in eam sententiam adducunt, vt, nisi renocetur illicò edictum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuo per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atq; etiam quid agat, quò progrediatur: neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosque omnes in apertum capitis ac fortunarum discrimen obijciat. Cùm ille nihilominus in in-

cepto perstaret, Deumque multo magis quam homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonsum ad se quamprimum venire. At ille, cum nascentis eius Ecclesie salutem in suo capite verti probe intelligeret; pericula belli excusando, variasque necestendo moras, tandiu rem distulit, quoad letali morbo implicitus parens, cum aegrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tandem superante medicamento morbi, demortuus est. Interea Pansus, & sua ipsius cupiditate, & improborum suasu, non dubia spe regnandi concepta, sollicitare promissis Aethiopiae blandè singulos appellare; viuendi licentiam & libertatem ostendere; denique ad excludendum a patra vi fratrum arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quae eiusmodi consilijs abhorrebat, certior factus Alphonsum, quam maximis itineribus quam occultissimè noctu Ambassam urbem ingreditur: atque vix primùm diluxit, populum magna rerum nouarum expectatione suspensum ad concionem vocat. Hinc orsus à primo Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in se, parentemque ac totam nationem promeritis; quod tales viros tamque salutarem sibi traditam ab ijs doctrinam gratulo pioque animo coleret, foueretque; iccirco se à fratre sectatoribusque ipsius toties insidijs appetitum, & per falsas criminationes fama, fortunisque spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, viuo & spirante etiam tum patre, alienam hereditatem spe, & cupiditate impia deuorasse: eodè vita functo, institutum heredem, quando per fas nequeat, per vim nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos gentilius, si quid vetustus regni mos, si quid etiam aeterna

quã
Rex in
At il
suo ca
i exc
em di
ns, cum
lies al
enta v
ua ip
bia sp
iopat
& L
aper
Quib
que ab
tus Al
culti
que v
uarum
cat. h
aduc
emqu
viro
nã gra
se a fr
etitum
q; spo
& ip
spe, &
to, in
vim a
genti
næter
na la

nã salutis ratio valeat; ne se maiorem natu, Regem legitimã designatũ, pacis ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consilijs impiorum deprauato posthabendũ existiment. Caueant verò etiam atque etiam, ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Pansu minas, paratasque ab eodem copias pertimescant: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur caussa, pro sua summa iustitia & bonitate, rectè sentientibus affuturum. Hæc, & alia ad tempus accommodata, cum ingenti spiritu perorasset; tantus repente motus animorum est factus, vt incredibili consensu Alphonsum protinus Regem æqui pariter & iniqui cõsalutauerint. Quibus rebus confestim ad Pansũ in suburbana castra perlatis; vt quã minimum spatij Alphonso ad comparandũ relinqueret, cum ijs copijs, quas habebat duplici instructa acie continuò infestus ad urbem aduolat. Neq; perterritus ea re Alphonsum; tum armatos, quos circa se habebat, pauciores quã credi possit (nõ plus sex & triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodũ religiosè testatur) tum cæteram imbellem turbam, quæ ad regiam percussa metu confluxerat; bono ac præsentis animo iubet esse. Deum verum, quem spretis falsis dijs venerari instituerint, pro ipsis haud dubiè pugnaturũ. Nec vana cecinit. vbi ad teli iactum est ventum, Christiani armati, inermesq; sublato pariter clamore, IESVM Deum, & Sanctum Iacobum, ex disciplina Lusitanica ingeminãt. mirum dictu: ad eas voces, tanquam cælesti fulmine afflata prior acies, cum aliquandiu attonitæ similis fluctuasset, terga postmodum vertit: cumq; eandem trepidationem pauoremq; subsidijs intulisset, turbatis eo impetu
ordini-

ordinibus, conuersisq̄ illicò signis, effusa omni
 fuga saltus auios & nemora petiere. Hanc tam
 incredibilem victoriam, ac planè diuinam, alia
 minus admiranda subsecuta res est. Cippus erat
 syluis, captandæ cuiusdam feræ paratus à venator
 bus. in eum cippum cursu præcipiti cum se Panfi
 per imprudentiam induisset; corpore toto graui
 ter confauciato sic hæsit, vt explicare se inde null
 vnquam ratione valuerit. Comprehensus, & in ca
 stodiam traditus, frustra nitente Alphonso con
 seruare germanum fratrem, & ad Christum adire
 gere; in pertinaci mentis duritie, & voluntaria ce
 citate miser animam efflauit. Longè melius & sa
 luti, & existimationi suæ consuluit is, qui Panfi
 ductabat exercitum. siquidè è fuga retractus, cu
 sibi necè instare minimè ambigeret; misit qui Ro
 gi demissè nuntiaret; non deprecari se mortem
 quam suæ temeritati debitam præclarè nosset.
 verò omnibus votis expetere, obtestariq̄, nec
 absque fidei Christianæ mysterijs ex hac vita ex
 cedere pateretur. ipso congressus initio, circa Al
 phonsum apparuisse viros humana specie augu
 stiores; ipsius, quam Lusitani adorarent, Crucis
 nota distinctos, clarissima circumfusus luce, vultu
 acerrimo præliantes: eo nimirum viso Panfi ma
 tes ingèti horrore perfusos, extemplò se in fugam
 dedisse. Itaque sibi nò esse iam dubium, quin, præ
 ter Christianorum Deum, nemo vel in terris, vel
 in celo colendus adorandusq̄ sit. Neque alpe
 natus est respiscètem Alphonfus: quin potius deu
 omenter accepto, & per baptismum in Christianam
 relato, vitam & incolumitatem ea lege concessit
 vt purgando in posterum verrendoq̄ Sancti
 Crucis templo cum suis operam daret; & in m

ffici lauacri vsum, puros latices religiosè conueheret. Ea victoria magnum rei Christianæ momentum attulit. regni possessione adita, & barbaris quotquot postea semet Euangelio opponere sunt ausi, perpetuo felicitatis tenore superatis, Alphonsus quinquaginta ipsos annos (tot enim deinde regnavit) hominibus verbo & exemplo ad omnē virtutem ac pietatem erudiendis, egregium & pastorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vsque se præstitit. Per idem tempus, quo Christiana sacra in Congum perlata sunt; eadem Regulus quoq; Beniensem, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetiit, Lusitanicæ magis amicitie ac præsidij spe, vt euetus docuit, ad opes imperiumque firmandum; quàm quò de suscipienda Christiana religione serio cogitaret. Quocirca sacerdotes ad eum summa Ioannis voluntate profecti, & ab auitis erroribus, ritibusque sacrilegis perditum hominem diu multumque reuocare conati, cum nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Lusitaniam irriti rediēre. Latioribus initijs, exitu etiam tristiore fuit alia per eosdem ferme dies Lusitanorum expeditio. In ijs amnibus, qui Aethiopiā occidentalem influunt, in primis nobiles duo censentur, Gambea, & Zangā, cuius paulo ante meminimus. Stachirim Daratumque prisca dixere. Intra duo hæc flumina quicquid spatij longo procursu in Arsinarium vsque promontorium desinit, populi tenent ij, quos vulgus Ialophos appellat. Horū Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis amicitia, & crebris à Ioanne muneribus, nuntijsq; ad stipendia Christi sollicitatus, cum nihil tale agitaret animo; Lusitani tamē Regis optima studia & spem varijs promissis

missis ac frustrationibus eludebat: idemq; Christi-
nos aduenas in primis amicè liberaliterq; tracta-
bat; quod eorum cōmercijs ac societate suas ope-
non mediocriter augeri quotidie cernebat. Sed
quod vitæ genus vt sequeretur, nullis vnquam ra-
tionibus adduci potuit, id ipsum vt vltro exopta-
ret, denique malo miserijq; coactus est. Siquid
regno pulsus propinquorum insidijs, cum illud
frustra sepe recuperare tentasset, victus aliquotie
fugatusq; ad extremum in Lusitaniã exsul cum
paucis perfugit ad expertę virtutis & beneficentię
Regem; ab eoq; supplex in finis precibus auxili-
um petijt. atque id quod facilius impetraret; bapti-
zari cum suis (ij erant viri nobiles ad quinque & vi-
ginti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit.
Celebratum est mysterium tertio Nonas Nouem-
bris, anno post Christum natũ millesimo quadring-
entesimo nonagesimo primo, mira Pontificum
& procerum gratulatione, & frequentia: exhibita
que per eos dies publicè ludi, conuiuia, venatio-
nes, & spectacula equestria: in quibus Ialophi de-
fultoria arte, & agitandi peritia, ita se admirabi-
les præbuere; vt Numidis ipsis (quorum in celeri-
tate motuq; corporis præcipua laus est) agilita-
tis palmam omnium iudicio consensuq; eripue-
rint. siquidem tanta erant membrorum vel dexte-
ritate, vel robore, vt equi incitatissimi ephippij
nulla omnino cursus intermissione tum recti in-
sterent, corpusq; circumagerent; tum repente in-
fiderent, dispositosq; humi lapillos ad vnum in-
de colligerent; tum etiam momento desilirent, re-
silirentque. sub ea Rex neophytus Romano Ponti-
fici per supplices litteras ritè obedientiam detul-
lit: idemq; in Lusitaniæ Regis ditionem iure be-
nefici-

beneficiario ac voluntaria deditioe concessit. ac se, modo amissa reciperet, Lusitanis ad interiores Libyæ Reges, & pretiosa metalla ducem fore professus est. Iamque exulis & nota probitas, & afflictæ fortuna, Lusitanum Regem & regni principes ad misericordiam allexerat. quare idoneo subsidio adimandum hospitem ratus Ioannes, & insuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriam diuitiasque proponebantur; viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quàm primùm imperat. In eam classem, præter nautas & propugnatores, Euangelici quoque præcones impositi, Aluaro Dominicano præfecto, eximie virtutis ac sapientiæ viro, quo rex ipse ad sacras confessiones uti consueuerat. additi præterea non modò, ut in superiorem classem, fabri, sed etiam, ne materiæ inopia laborandum foret, cæmenta cum reliquo ædificationis instrumento. iam enim Ialophi consensu Lusitanus arcem ædemque sacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas, imponendasque loco, excitare decreuerat. Verùm tantus hic apparatus, ac spes non sine causa conceptæ, paulo post in irritum cecidère. Siquidem delata iam ad Zanagam classe, & castello inchoato (cuius etiamnum exstant vestigia) Petrus Vasaus, cognomento Bisacutus, qui classi cum imperio præerat; sine metu versantem in prætoria naui Regem Ialophum pugione confodit; vel fraudis ac perfidiæ suspicionibus incitatus, vel pertæsus coeli solique: quod ibi paucis diebus complures Lusitani perierant. Regis morte cum à barbaris, tum à nostris valde tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Lusitaniam
redu-

reducta. Ita, maximi compendij rem, qua & plerumque
 rimos homines Christo conciliatura, & Lusitanis
 ad interiora commercia, & inelytas Libyæ aurifera
 dinas aditum præbitura videbatur, vnius homi-
 nis iracundia momento corruptit. Veruntamen
 eius classis fama, bellicusque apparatus, & profu-
 gi Regis causa benignè suscepta, non parū ad Lusitani-
 tatici nominis dignitatem & commendationes
 in ijs regionibus profuere, quocirca & Christiani
 deinde negotiatoribus maior honos fidesque ha-
 beri capta: & à multis dynastis ad Ioannem ora-
 tores cum muneribus missi, fœderis & amicitie
 causa. Itemque ipse litteras & nuntios destinavit
 cum ad alios prænobiles Africæ principes, tum
 verò ad reges Tungubutu, Mandinga, Fullorū
 & earum gentium, quas vulgo Moses appellat
 multis in rebus Christiana instituta sectantium
 ac præsertim in nominum impositione, quæ ferè
 à sanctis Apostolis mutuantur. Nam ad Christiani-
 norum Aethiopū sub Aegypto, seu Abassinorum
 Regem, qui Pretejannes dicitur, tenui fama & au-
 ditione duntaxat iam sibi notum, propter pestilen-
 tes terrarum tractus, & noxia animalia, & vastas
 solitudines interiacentes, cum id vel maxime cu-
 peret, ex ea parte adspirare non potuit. Cæterum
 hisce tam lætis rerum exordijs breui tota pæne Eu-
 ropa vulgatis, Lusitanum nomen magna ubique
 in admiratione esse: celebrari omnium linguis
 nauigandi scientia & gloria Græcis, Phœnicibus,
 Carthaginensibus anteferri, cuius laudis æmula-
 tione incensus Christophorus Columbus Liguri-
 ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peti-
 tus; ex astronomica disciplina, & nonnullis veteru-
 rum monumentis, eodem ferè tempore statuit

tra

trans noti orbis terminos magna terrarum spatia
etiam in occidentem patere: dein, experiundi &
cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea
res tentari non posset; Lusitano ante omnes Regi
eam expeditionem suavit; suamque; in id operam & in-
dustriam enixè detulit. A quo reiectus tamquam
inania & fabulosa afferret, ad finitimum Castellæ
Regem Fernandum eodem consilio sese contulit.
Ibi cum nihilo magis audiretur; inuicta quadam
animi pertinacia, totum ferme septennium, voran-
do repulsas, urgendo, instandoque per se, & per a-
micos; tandem aliquando peruicit; vt in eam in-
quisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauig-
ia ad Hispalim oræ Beticæ præberentur. Cum ijs
in Atlanticum Oceanum egressus, Canarias pri-
mum insulas petijt. Inde cõtinaua dierum aliquot
velificatione in occasum prouectus; insulas ape-
ruit nouas, quas ab re, quod primæ occurrisent,
Principes nominauit: & exposito milite nactus au-
rifodinas, loco idoneo castra communijt: relicto-
que ibi præsidio, incolas ferme duodecim, & alia
inuentæ eius regionis argumenta secum in Hispa-
niam reuexit. Ea res, quò minus erat in spe, eò ma-
iorem Fernando Regi, & aule vniuersæ attulit vo-
luptatem. Ioãnes contra, dolorem haud modicum
ex eo percepit: vel quò efflorescētum maximè
ad maritimæ rei gloriã nomini Lusitano, partum
ab alijs in eodem genere decus officeret; vel quò
relicto sibi à maioribus inçlyto nauigationis iure
spoliari, & vasti Oceani possessione pelli quodam
modo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus
insulis Beticos, easque in Lusitanam ditionem as-
ferendas, de procerum sententia, classem instrue-
re quamprimùm aggressus est. ea recognita Fer-
nandus

C

nandus

nandus mirari magnoperè, cur ab Rege socio
 amico, ignoti maris inuestigatione, præsertim
 quam oblatam ille reiecerit, arceatur. cumque
 per ea re nuntij, & iuris interpretes vltro citro
 que frustra cum litteris commeassent, postremò
 Fernandus ad renocandum ab ea mente Ioannes
 legatos viros primarios misit duos: & qua era
 solertia, si minus ab incepto abducere illum po
 sent, certè per varias caussas rem consultò illi
 extrahere, dum Columbus, qui in eadem loca ma
 iore cum apparatu renaugauerat; de conceptis
 spe auri, argenti que & opum aliarum, certior
 & exploratiora perferret. Non fefellit Ioannes
 astus: & dum legati sedulò tempus terunt (vtr
 rat egregiè facetus) legationem eam neque capere
 neque pedes habere dixit: cauillatus oratores ip
 sos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab in
 sito fastu leuior & elatior haberetur. Interea Pe
 nandus magno suo compendio fœdus cum Caro
 lo Gallia Rege pepigerat: secundis que eius rebus
 commotus Ioannes, omisso belli consilio, non
 cusauit quominus disceptatore totius controve
 rsia vterentur Pontifice Romano, qui tum erat
 Alexander VI. eo nomine. Is, cognita regum car
 sa; ne quando lis ad arma deduceretur; vltra He
 speridum insulas ad trecentesimam fere leucam
 quadragesimam ducto à Septentrionibus ad An
 stralem polum circulo; totum terrarum orbem
 æquo bifariam secuit. Quæ pars vergebat in orientem,
 hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitate
 optione, desumpsit: occidua Fernando relicta. Eo
 tempore in peruestigandis ignotis regionibus
 ab Lusitano, & Castellano mira vtrinque virtus
 certatum est. & Fernandi Carolique Cæsaris auspicio
 di

eijs, idem Columbus, alijque deinceps immortali-
tate dignissimi viri, ad occasum meridiemque
immania terrarum spatia, cum incredibili pro-
uentu auri & argenti, subinde patefecere: quo
maxime subsidio Castella postmodum tantos tam-
que assiduos terra marique sumptus prope infi-
nita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lu-
sitana parte, superiorum ducum laudem non ad-
equasse modo, verum etiam superasse visus, e Io-
annis familiaribus egregia fortitudine & constan-
tia vir, Barptolemaus Diazus. huic, non mo-
do cum ventis & mari, sed etiam cum socijs na-
ualibus diu iustandum fuit, nauigationis lon-
gissimæ tædio fessis, & reuersionem quotidiano
conuictio effragitantibus, quorum ille cum fero-
ciam, & expositulationes prudentia ac lenitate se-
dasset, Cani columnas longo interuallo trans-
gressus, insanum terra proiectum denique patefe-
cit: qui ab interiore Aethiopia per directam lon-
gitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem
excurrit, neque tam portentosa magnitudine, te-
rerrimisque insuper tempestatibus deterritus est,
quo minus promontorium flecteret, ac totum ter-
rarum orbem magnanimis & experientibus viris
peruium demonstraret. Hoc tam felici ausu per-
uentum ad insulam, quam sanctæ Crucis à colum-
na ibidem posita nominarunt, leucas ultra Cani
limites omnino trecentas & quinquaginta, tum,
deficiente iam comœatu, sexdecim fere mensibus
nauigado consumptis, in Lusitaniam reditum est,
cumque in explicando apud regem itineris totius
progressu Diazus ad descriptionem ingētis illius
promontorij deuenisset (frontem Africę nonnulli
dixere) idque ob atrocissimas circa ipsum exortas

tempestates, procellosum caput iure appelladum
 affirmaret; quinimo, Bonæ spei caput esto; inquit
 Rex (quod illi deinde nomen stabile firmumque
 permanfit) quippe cum tanta ab occasu distantia,
 ac tam enormi in Austrum procurfu, ad optata
 Orientis opes, & Asiatica emporia Lusitanis dig-
 tum pæne videretur intendere. Sed quoniam com-
 mercij orientalis iterum iam incidit mētio, quod
 Africi maximè & Asiatici littoris nauigatione cō-
 stat; locus postulare videtur, vt de vtroque littore
 breuiter, quoad instituti operis ratio patitur, ex-
 plicemus. Ab Olisipone præter Gaditanū fretum
 in meridiem nauigantibus, ad lauam est Maurita-
 nia, inde magno ambitu curuantur littora per Au-
 tololas, & Ichthyophagos populos (ea regio Gu-
 nea est) trans Cancri tropicum, ad vsque Pagelun-
 gos Aequatori subiectos, & Agelymbam, qui anti-
 quis noti orbis est terminus. hosce vno omnes vo-
 cabulo Hesperios Aethiopas, sicuti Eoos, qui op-
 positam Africæ partem tenent, prisca cognomina-
 runt. Dein, per longissima spatia, obliquo trans
 Aequatorem, & Capricornū excursu, ora vastam
 in prominentiam cuneatur. id Bonæ spei (quod dis-
 ximus) caput seu promontorium est. hinc rursum
 in Septentriones longissimo tractu per immanes
 & obscuri nominis populos Obios, & Cafres, &
 Madagascarem olim, nunc Diui Laurētij insulam
 reflectitur littus ad nota iam antiquis promonte-
 ria Prasum, & Aromata: quorum alterum hodie
 Mosambicum; alterum à Prasō quingentis leucis
 & quinquaginta disunctum, Guardafu vulgus ap-
 pellant. is Africi littoris extremus in Orientem ex-
 limes. inde præter duos inclytos sinus, Arabicum
 & Persicum, quibus in modū peninsula felix Ara-
 bi-

bia cingitur, rectus in eam regionem traiectus est, quæ Indo, & Gange duobus clarissimis inclusa fluminibus, India nominatur. In hac montes à Caucaſo ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Austrum iugo porrecti, circumfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuerſa, prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiumque nuper omnium frequentiffimum; itemque Cocinum, Cananorem, Goam, aliasque complures: altera in ortum ſpectans, à Comorino tractu per Bégalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit, perque Peguſia, & eius tractus alia ditiffima regna (quam terram Ophir, ac Tharſis quidam haud ſane abſurdis coniecturis exiſtimant) deſinit in Auream Cherſoneſum: qua in regione prænobile emporium Malaca viſitur hodie. A Cori promontorio, ad Siculi freti ſimilitudinem, exiguo admodum ſpatio auulſa cernitur inſula Ceilanum: quæ grauis auctor Ioannes Barrius Luſitanus multis rationibus Taprobanam olim fuiſſe contendit. ab ea obliquus in Auream Cherſoneſum, & Cherſoneſo vicinam ingentem inſulam Somatram curſus eſt; quam geographorum vulgus Taprobanâ putat, à Somatra porro ad nobiliſſimas inſulas pluriſimasque, Iauas maiorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemque ad continentem oram Camboiæ, Ciampæ, Caucincinæ, ac Sinarum. vltra, Luſitanis incôperta nauigatio eſt. Harum autem regionum pleraque, longè alio atque Africa terra ſitu ac fertilitate, plurimis riguis, & ſole cæterisque ſyderibus mirè fauentibus, in omnes mortalium vſus

deliciasque pro sua quæque natura varias fruges
 metalla, odoramēta, plantas, lapillos, medicamina
 prope ad certamen effundunt. quæ paulo ante hanc
 memoriam, certis emporijs admodum vili coem-
 pta, Mahometani ferme, Iudæive institores, ve-
 sinu Persico in Commagenem, & Syriam, vel A-
 rabico ad urbem Heroum Suezium, atq; inde ca-
 melis Alexandriam conuehebant; Aegypto Sul-
 tano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus
 locis perfoluto portorio: quæ res Memphiticæ
 ærarium magnis quotânis pecuniæ accessibus au-
 gebat. Hanc adeò quæstuosam negotiationem Io-
 annes, ducum suorum peritia & felicitate inuite-
 tus, omni spe sibi enitendum existimauit; ut
 qua posset continuato per Oceanum cursu, ab Aeg-
 ypto, Syriaque in Lusitaniam auerteret; non so-
 lum ut, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Chris-
 tiani nominis hostium vectigalia quàm maximè
 afficeret detrimentis; sed multò etiam magis,
 eadem opera pluribus locis Apostolicam discip-
 nam vel vetustate iam obsoletam renouaret, ve-
 ad id tempus incognitam, Deo adiuuante, per
 ministros idoneos institueret. constanti quippe
 dicerat fama, non paucos in Oriente superesse po-
 pulos, partim qui simulacra ex vetere gentium
 errore adorarent; partim etiam, qui acceptum
 Christi nuntijs Euangelium, & sanctissima beati-
 viuendi instituta, sed tempore procedente multa
 deformata vitijs, utcunque retinerent. In ijs, A-
 thiopum Orientalium, seu Abassinorum, cuius
 modo meminimus, Regem, Christi cultorem quæ-
 dem illum, veruntamen à Romani Pontificis au-
 thoritate disunctum, cum Ecclesia Catholica
 gratiam reducere vehemèter optabat: simul etiam

ratus, quòd longè lateque imperaret, fore vt eiusdem opibus auxilioque aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam, & expetita commercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas, & Aethiopicas res destinauit, qui, ob sermonis inscitiam, rei difficultate deterriti, cum Hierosolymis infecto negotio rediissent; duos denique Arabicae linguae bene peritos, Petrum Couillanium, & Alphosum Paiuam eiusdem rei causa dimisit, cum eiusmodi madatis ac litteris, vt alter alterius prouinciã, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiere, atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cum se Mahometicis viatorum turmis facile miscuissent; ad Arabici littoris urbem Elanam, hodie Torum, transitu Hebraei quondam populi insignem, ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenere. Ibi, cum ad laeuam esset India, ad dexteram Aethiopia; sic inter se munera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem; alter Indica perlustret emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conueniant. haec inter eos neutro discrepante condita. verum à digressu longè dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, ante quam regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est, at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probe compertam in commentarios retulit: ipsa verò Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cetera suis quaeque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quam à Ioanne Rege in id ipsum acceperat.

C + inde,

inde, cum per Arabicum Oceanum in Africam
 iecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium,
 Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem,
 Quiloam (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam
 toribus peragratis, partim ex consentiente nau-
 rum testimonio, partim ex incolarum capillari
 & colore, Hesperiorum Aethiopum haud abfin-
 li, in eam sententiam est adductus, ut oram ad B-
 næ spei promontorium pertinere, & circumnau-
 gari posse procul dubio crederet. quibus rebus
 rum in modum alacer, & reuiscendi socij cupidus
 simus, cum ad præfinitum tempus Memphim
 contulisset; repente ab amicis fit certior, Patau-
 ipso profectiois initio diè obiisse. percussus
 inopinato nuntio Couillanius, licet in patriam
 redire vehementer optaret; tamen, quod præ-
 meminerat quâto Ioannes rerum Aethiopicarum
 studio teneretur, suas vel rationes, vel desideria
 regiae voluntati posthabere constituit. in præ-
 tia ad eum de Patau obitu, deque sua peregrina-
 tione perscribit: se India explorata, litus eciam
 Aethiopicum ad Sofalam vsque, aurifodinis præ-
 nobilem terram cum cura lustrasse: nec sibi
 dubium, quin ad Bonæ spei promontoriū ora
 tinens protèdatur. id adeo, tum ex fama sermo-
 que hominum; tum è cosmographica, & nau-
 ratione constare. sibi esse in animo, quâdoquid-
 Pauam in ipso rerum aditu mors oppresserit, et
 vice in Aethiopiam reuerti, uti, Deo bene iu-
 inita cum Abassino societate, cognitoq; illius in-
 perio & institutis, cuncta postmodum certa ip-
 met in Lusitaniam referat. interea ne desisteret
 annes capta, fidenter, ac strenuè prosequi. nau-
 chos circumuectos iam extremū illud Africæ pro-
 montorium

montorium; haud ita difficili negotio (paululum
modò adnitantur) ipsismet Quilois vel Melindijs
ducibus in Indiam vtiq; peruenturos. rem esse
gloriæ pecuniæq; plenissimam. Hasce litteras &
commentarios, nauticamq; membranam cùm He-
bræis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi
negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; i-
pse confirmato ad rem conficiendam animo, retro
in Aethiopiam iter intendit. Imperabat Abassinis
tum Alexander, quintus ab Serfadeneghil, qui ac-
cisis à Turca iam opibus, regium nomen ac maie-
statem vix atque agrè tuctur hoc tempore. is ve-
nientem ad se Couillanium, quanquam haud pla-
nè certus vera ne afferret, magis tamen propenso
ad credendum animo benignè accepit, non medi-
ocritèr lætus à tam longinquo ac tam Christiano
Rege societatem & amicitiam suam per nuntios
& per epistolas expeti, cumq; de Ioanne, deq; de
alijs Europæ Regibus multa didicisset, remissurus
iam cum litteris Couillanium, repète demoritur,
succesfit ei longè alius ingenio moribusq; frater
Nahu. is nò modò Lusitanum Regem dignatus re-
sponso non est, sed ne ipsum quidem nuntium ad
suos redire permisit. ita Couillanium, cùm neq; ex
Aethiopia euadendi facultas, neque in Lusitaniam
scribendi occasio præberetur; ob diuturnam ab-
sentiam videlicet pro mortuo est habitus, quoad
alijs demum è Lusitania missis eodem legatis (vt in
loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occul-
tis virtutum facibus agitari; noctes inquietas exi-
gere; oblatam sibi laudis æternæ materiem in dies
attentius intueri; omnes vias rei perficiendæ con-
quirere. ast vbi eorum sermone, qui ex Aegypto
venerant, & Couillanij litteris ac rationibus ani-

C § mari

mari se vidit; tum verò inchoatam navigationem regni
 quantumvis periculo sumptuque ad exitum periculi
 cere sine vlla dubitatione decreuit. Iamq; in tanta
 ac tantam expeditionem, ex ea, quæ tum erat con-
 clarissimos destinauerat magistros ac duces, & si re-
 tra seuientis Oceani ferociam & imperum ma-
 iusserat adificari vel materiae firmitate, vel stru-
 ra genere validissimas; cum tantis interuenien-
 natibus mors, bonis omnibus, atque ipsi præ-
 tim Emmanueli, quem, Alphonso filio dudum
 tincto, Ioannes hæredem instituerat, admodum
 stuosa, duplici quippe cognationis vinculo Io-
 nem attingebat Emmanuel; quod & Fernando
 annis patruo natus erat; & sororem ipsius Eleo-
 ram lectissimam foeminam Ioanes habebat in
 trimonio, sed præter hanc tantam necessitudinem
 quod in regia propinquitate perrarum est, ipsi
 a quo regni hæreditatem sine controuersia ex-
 etabat, ob singulares eius virtutes Emmanuel
 gebat vnice: & annos ei quamplurimos, ac læta-
 riter omnia precabatur. quo etiam acerbius
 multiq; & veris lacrymis profecutus est patris
 lis obitum, ac iustis demum funebribus illi ex-
 iestate regia persolutis, ad omnem regni admi-
 strationem, sed ad res præsertim Indicas acc-
 animum intendit, nam & in ipso ætatis robore
 ptimum & vigesimum agens annum, alacer in
 mis erat, & vegetus; & in studio laudis ac
 nulli antecedentium Regum secundus; & eo
 re studio institutę conquestionis ardebat, quæ
 ad tantorum periculorum, tamque diuturni
 ris, ac diligentia fructus decerpandos ab omni
 ternitate diuinitus destinatum esse propemod-
 uerneret. Ac nihilominus, ne sibi præsertim

regni, nimirum praefidere videretur, in consiliū super
tali tantaque re proceres, ac seniores adhibuit. In eo
conuentu sententijs valde certatum. Erant qui nau-
igationes longinquas in vniuersum improbarēt,
si rem nauticam experiri placeat, sat ampla & nota
in propinquo maria patere: sin (quod fortē magis
ē cōmuni re sit) victui & frumētationi consulere;
ex alienis regnis, atque adeo ex ipsa Germania colo-
nos in Lusitaniam in id ipsum accitos. Quin Curu-
censis, & Lauranus ager, ac tota illa inter Eboram,
Tagumque spatiosa planicies vel vitibus conserēda,
vel vbi liceat aratro profcindēda plebi desidiose
atque inopi diuidatur? sin belli gloria sollicitet ani-
mos, hēre pene in visceribus Mauritanā pestem,
ex qua nouā in singulas horas insidiā, latrocinia,
cēdes, calamitates immineant. longē profcētō vti-
lius tutiusque in proximos Christi hostes, quā in
remotos & innoxios populos, certo cum damno,
ac periculo, incerto vel exiguo cum emolumento
Lusitanica arma posse conuerti. octogesimum iam
annum per assidua naufragia immanēque sum-
ptus tot classes in Austrum nauigare. quid inde
nisi vilissimos Aethiopus, Lusitaniā onera verius
quā ministeria, & ebur inutile, & friuola palmā
folia reportari? Nā quod de aurifodinis fama in-
crebuerit, verba profcētō regulos dare: quibus im-
portari nouas opes, & solitudines exustas, ac to-
tius illius tractus pestilentia frequentari vehemē-
ter expediat. Proinde ad Lusitaniā decus, & rem-
tuendam augēdamque, dispersas regni vires con-
trahat; finitima remotis anteferat bella; vel, si ad a-
griculturam domestici pœniteat soli; praepingues
potius Mauritaniae glebas, & frumentarios capos,
quā aut Asiae inaccessa commercia, aut sterilem
inte-

interioris Libyæ arenam, & squalentia deseru-
 spiciat. Alij contrà: neque susceptos ad eam
 labores ac sumptus, qua dignitatis, qua comp-
 nomine, irritos fuisse (quod ipsum frequen-
 ignotis etiam Regibus legationes, & vestiga-
 incrementa quotidiana testentur) & nouam
 Indiæ conciliandæ diuinitus oblatam occasi-
 eiusmodi esse, vt non modò sine magno detri-
 to, verùm etiam sine summo dedecore omitti
 possit, scilicet diuini spiritus virum Henricum
 lum, tâta animi magnitudine, præclarum hoc
 ingressum, ac tanta perseuerantia spretis ini-
 rum obtreccionibus, tantam gloriæ segetem
 steris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nou-
 mē Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilli-
 ges: toto impetu eisdem instituisse vestigijs; vt
 pso demum Indiæ pæne vestibulo, Emmanuel
 cessor, viris, opibus, atate florentissimus re-
 deficeret. in magnis arduisque negotijs nõ esse
 illicò ad calculos reuocandas: vbi conatus ip-
 votis minimè respondeat euentus, apud æquo-
 men rerum æstimatores loco successus ac pro-
 sit. Pergeret porro felix quò numen tantis tam-
 apertis significationibus duceret. neque à tam
 dabili capto abduci se cuiusquam ignauia, seu
 statione pateretur. Media fuit multorum senten-
 tia: quibus non tam dimitti contracta iam, seu
 stituta commercia, quàm nouis querendis in-
 endisque modum tandem aliquando imponi
 cebat. Quid enim à tanti Regis tum prudētis
 dignitate magis alienum esse, quàm partis im-
 multis, vt conseruari vix possint; incertas capi-
 tem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus
 dis, æstibus, atque recessibus bellum indicere

inexplebili curiositate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operæpretio perscrutantem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle perumpere? Frequētes procellas, crebra naufragia, imminutam Lusitanix sobolem, voraces classium impensas, & super hæc, infinitam itineris lōgitudinem reputaret animo. quæ ipsa vt maximè Deo fauente vincantur, & flatibus, vndisq̄ue obsecundantibus, perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit, occupata iam ab antiquis, ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porrò præstet, potentissimos Indiæ, Syriæ, Aegyptique (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios commeatus portoria sua, redditusque imminui senserint, quietem acturos? quibus, si damno vel dolore irritati ad arma confurgant; vix Europa tota coniunctis viribus, nedum Lusitania sola, possit obsistere. Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere studium & contentionem opponant; neq; Henricum ad Indiæ regione adspirasse vnquam, & Ioannem adulatorum blandimentis potius, quàm suo opte ingenio, in hæc vigilantium somnia verius, quàm consilia indudum, quæ quoniam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emmanuel ipse, integris etiam tum viribus, quid agat: neu per inanem fiduciam ea suscipiat, à quibus cum leuitate ac damno postmodum cogatur absistere. Hæc & alia id genus cum & ij, qui in consilio aderant, & cæteri, vt sit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ studio incensum, honestas, & pietas, quàm metus aut dissidentia valuere. Cæsa, &

conue-

cōnectā iam ante materia; naues in praesentia
 taxat quattuor ad explorandum āgiles, ad te-
 randum firmas, delecto milite, nauta, commu-
 nibus, tormentis instrui: & quantum humano
 filio prouideri possit, contra omnes casus quos
 diligentissimē optimeque adornari iubet. Prae-
 rix inditum est nomen à sancto Gabriele, non
 ne causa: ut quæ ex orbe nostro ad antipodas
 euangelio munitur; sub tutela praesidioque la-
 ret Archangeli potissimum eius, qui primus
 lo terris olim attulit Euangelium. huiusce
 cursum regebat Petrus Alanquerius, qui apertis
 do Bonæ spei promontorio paulo ante inter-
 rat. Secundam Archangelo Raphaeli, viatorum
 duci ac tutori dicarant. Paulus Gamma praesentis
 nauclerum habebat Ioannem Conimbricentem
 Tertiam Nicolao Coelio nauarcho, Petro
 lastico gubernatore, incertum vnde, Berriū appo-
 labant. Quartā, sine milite ac sine nomine, vel
 dis duntaxat in supplementum cibarijs, à Con-
 uo Nonnio Gamme domestico ducebatur. Propri-
 gnatores in vniuersum & nauarum, centū & sexage-
 ta non amplius explebant numerum. ijs omnibus
 ab Emmanuele praeficitur summa cum potestate
 Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia
 ac fide, & quod caput erat, inuictio animi robore
 vir: cuius patrem Stephanū, nuper vita functum
 Ioannes Rex ad munus id ipsum iam ante delegerat.
 Huic, praeter mandata & litteras ad Indias
 ges; Couillanij quoque membrana, & commentarius
 rius attributus. Agebat eo tempore Emmanuel
 oppido Translagano, quem Motem maiorem
 cant: huc euocatur Gammam, & socios, in magnis
 procerum corona, magnificis promissis, & praesentibus
 primis

primis & graui oratione, ad talem & tantam expeditionem est adhortatus. deinde vexillo Crucis per intimum scribam publicè expanso, nixis genibus Gamma solenni ritu in Regis verba iurauit, eodemq; accepto vexillo, plenus bona spe & miro nauandæ Regi operæ studio incensus, Olisiponem vnà cum comitibus petijt. ibi in MARIÆ Virginis æde, quam ad fauces portus olim Henricus in id ipsum exstruxerat, sacris omnibus ad propitiandum cæleste numen ritè procuratis; præeunte cum hymnis, & canticis agmine sacerdotum, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine supplicantes, nudis pedibus ad scaphas vsque deducti. Mœsta cum fletu sequebatur ciuitas, quasi tam lecta ciuium manus ad manifestum exitium rueret. Ac quandiu latis de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumq; concentu anchoras moliantur, rudentes expediunt, & reliqua munera certatim obeunt nautæ; miram hilaritatem vultu præ se tulit Gamma, socijque. ast vbi solutis anchoris, ac sublatis iam antennis, vltimū signū profectionis insonuit; tum verò mutuo conspectu partim integratæ, partim coortę omnib⁹ lacrymæ: nec modus fuit, quoad vehemētior Boreas naues in altum prouectas ex oculis abstulit. Id accidit anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, ad vij. Idus Iulias; anni tempore (vt postea compertū est) minime idoneo. Veruntamen regente cursum Deo; paucis mensibus ipsum Bonæ Spei promontorium præteruecti, ad aquationem, quæ dicitur Sancti Blasij, peruenere. Auctorem habeo, circa id promontorium atrocissima tempestate iactatos nauetas reditum in patriam exposulasse: cum nihil suaden-

suadendo, rogandoque proficerent; de coercendo per vim prefecto agitasse consilia. Ea re cognita magistris vincula iniecta; Gammam ipsum gubernatoris officio egregie functum. Alij magis spernendi scriptores, neque ita periculosam eam navigationem fuisse referunt; nec vllius Gammam conpirationis meminere. Vtunque res habeat; ad eum, quem dixi, locum appulsi, gigantes in littore Aethiopas clitellatis insidentibus opimis; & festiuo tripudio, & fistularum cantu se oblectantes vident. Adhibiti confestim interpretes, cum nullum sermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim æreis crepulis, vitreis globulis, alijsque id genus crepidijs, quibus mirum in modum capitur gens; ad cora bouesque inuicem permutandos allicunt. Quo in negotio cum se admodum difficiles prærent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem præabalienaret Gamma vela fieri statim imperat. Quia inde procella iactati, ultra Diazij terminos cas circiter quinque, ad Planas quas vocant insulas processere. Ex eo loco, aduersis æstibus admodum retardantibus, lente rursus ad oram Zanguebaris appulere ipso Christi die natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore summa ingens in Oceanum euomit se: quod aquandi causa ingressi festo Epiphaniæ solenni, Regum plurimum ex eo dixere: & quod ab incolis admodum amice benigneque tractati sunt, ei Aquationi à Bonaparte inditum nomen. Quintum diem Gama ibidem ratus, mira cum barbaris familiaritate contrahens discessit, ac propter concitatorem æstum ventura ne qua in vada ferretur; adeo longè à contrariis cursum tenuit, vt & Sofalam regionem, & Fluvium promissum

promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conspicatus nauigia palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsecutus, accolas reperit minus iã atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis non nihil peritos: à quibus, Fernãdo Martinio interprete, accepit, haud procul, eiusdem ferè magnitudinis naues, albosq; homines commeari solitos. quæ res, quod Indiam significare hand dubiè videbantur, ob id loco ac flumini, Bona signa, nomen impositum: & amicitia cum barbaris inita, subductæ naues, & multis locis resectæ. Ibidem columna cù titulo Raphaelis Archangeli de more fixa. Caterum, ne nimis leto successu Gamma efferretur, multos ibidè ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinem excresecen- tibus, fæda corripuit lues, quosdam etiam absumpsit, cuius causam tum in cæli grauitatem (quod è crebris æstuarijs terra valde palustris & vliginosa est) tum in corrupta salsamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitauerant, contrulere. Mense iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris littus legentes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insulæ Prasiæ cum tutissimo portu quamqua exiguo, situm in ipso siccetis seora cubito, à dextra Sofale aurifodinas, à læua Quiloam urbem habet insignem, & quamquam ob circumfusum æstuarium, sterili & insalubri est admodum cælo, tamen in satis magnam frequentiam loci opportunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahemo Quiloæ tyrãno subiecti: perque prætorem (xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id oppidum, ad quatuor passuum millia, sunt insule, quæ à columna

D

ibidem

ibidem à Vasco posita, sancti Georgij nominatim
ad eas insulas cum Lusitani steterissent, ab ijs, qui
Mofambico explorandi causa prodierant, in
pro Turcis vel Saracenis habiti, facile cum neque
per munera & vinum, & scitissima saccari com-
menta, quorum auidissima gens est, pacem, & am-
icitiam iniere. atque etiam duo in Indiam vsque
uinum magistri mercede ab eodem impetrati,
omnis generis cibaria abundè suppeditabantur.
ubi per Abassinos quosdam Aethiopas, qui pictas
Angelorum imagines in Gammae nauis conspice-
rant, & cum eo de rebus Abassinis, deque religio-
ne fuerant collocti, Europæos & Christianos
vulgatum est, confestim hospitalitas omnis in-
dium versa, & nostri telis, ac sagittis aquatim
prohiberi cepti. simul, accepta iam pecunia, per
di magistri clam aufugere. Nondum apparuerat
gentibus ijs, nouæ subtilitatis, & operis ad-
randi ballistæ, oblongum in tubum, & equali-
teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non funibus
neruis intentæ singula mittit spicula, sed in ex-
girata prisca ratione, ad applicitos tenuis ab-
go foramine igniculos cum incremento multip-
rapiendos, certo primùm nitrati ac sulphureis
neris modulo temperatæ, insertos dein ore par-
te ferreos ex arte globos, catenasque & alia ele-
ramenta, fulminum instar flammis eluctantibus
cum horrendo fragore contorquet. Eiusmodi
menta complura Lusitanus de more disposita
collibrata ad nauium fenestellas habebat. sed
ijs exercendis, ne perterritos metu incolas ab-
enaret ab se, consulto abstinerat. Verùm ubi
dem, ac vim, & suos pæne circumuentos animo
uertit; indignatione commotus, extemplo dis-
deret

derent, magistris edixit. Illi sine mora exsequuntur imperium. ac primo videlicet fumus ater, & fumo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua caelo sereno, attonitos defixosq; rei nouitate barbaros tenuere. At ubi ante pedes praetoris ipsius, momento laceri & exanimis quattuor simul viri conspecti sunt; enimvero tum, quasi haud dubie infesto infestoque numine, correptis undique ac pene depressis turba nauigijs, lymphati amentesque in proximam continentem ex insula sese cuncti propriunt. Inde praetor, animo vix tandem è summa trepidatione collecto, supplices ad Gammam oratores placandae irae, & sui purgandi gratia transmisit. si quid minus amicè in hospites consultum sit, id suo consilio nequaquam esse factum. magistrum, qui mercedem fraudulenter abstulerint, iam non esse in sua potestate, quod alter in auia & interiora sese abdiderit; alter subitis machinarum ictibus foeda laceratione discerptus, perfidiae poenas luerit. Sed & integram mercedem se Gammam redditurum, & alium ipsorum loco magistrum suffecturum, nauigationis Indicae peritissimum. Gamma, quod pluribus disceptandi tempus non erat, remissa mercede, magistrum accepit, multo etiam prioribus nequiores: quippe, ut à Mosambico profecti sunt, ita instituit iter, ut nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit insulas; facile confusus, ob natandi peritiã, se noctis silentio, ut alij duo fecerant, euasurum. sed intentius custoditus, fraude cõperta, vapulauit egregie. ob id insula Verberati appellata. Quo ille supplicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditum ire omnino constituit. ac per summam dissimulationem, quasi planè respuisset, composito ad omnem aequitatem

ac summiffionem sermone vultuque, urbem Quiloam ait esse in propinquo, rerum omnium copia refertiffimam, & Christianis Abaffinis, atque Indis frequentem. quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis, omnium generum cibaria, mercesq; Indicis haud inferiores, summa populi voluntate affarim suppeditatum iri: praeter ea, cursum ex eo loco in Indiam esse certiffimum. Hoc ille artificio mendacijsque Gammam in vltimum exitum pane impulit. iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor, nec dubium erat, quin si eò vetum esset, ciuitas armis virisque potens, ac Mahometicae superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues poenitentiae à Lusitanis exactura esset, auxilio fuit vehementer aquarum impetus, quò praeter Quiloam abrepentibus nauibus portum occupare non licuit. Ea spe delectus Aethiops, tamen à malitia non discedit. Cuius nostros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloae accessu prohibiti sunt Mombazam urbem docet non longè abesse, in qua multi etiam Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria abundè suppetant. Vasco placeat; propediè se duce naues in optima statione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris suasu, partim etiam vltima pane iam necessitate compulsus ad urbem appropinquans, nuper ad Mosambicum, sic ibidem obuiam proditus à Regis exploratoribus, qui ab insidioso eius rectoris clam in nostros incitati; simulata beneuolentia, ad Regem redeunt; ingentis praedae occasionem oblatam demonstrat, modò intra portum aduenæ perducantur. Haud surdis auribus dicuntur

omnibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Christianos ad commercium, & hospitium benignè inuitari. Paschalia tum aderant festa: & paulo ante ad insulam sancti Georgij ara excitata Lusitani, expiatis confessione criminibus, cælesti pane sese munierant, quo etiam maiorem in tempore diuinam clementiam opemq; sensere, quippe ipsas iam portus fauces intrantibus, ex vrbe permulti cum ficta gratulatione, & concentu obuiam prodierant; ac sine armis in naues accepti, ouâtes, letiq; certo ac presenti iam lucro, nostros perfida simulatione ad omnem hilaritatem inuitabât; cum nouum subitò periculum, parato iam exitio nihil tale suspicâtes Lusitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam, Gammae nauis tardius circumagitur; veritus, ne illam in proxima vada æstus abriperet, magno repente clamore iaci anchoras iubet, quam ad vocè cum naualis turba huc illic præceleri festinatione discurreret; rati proditores detectas insidias, vt est omnis malitia suspicax & meticulosa, illico è nauibus in subiectas linitres certatim cuncti cū ipso prodicionis magistro desiliunt, & fugam capessunt, ac tum demum Lusitanis fraus ac perniciēs patuit. Gratia ingêtes pro tam insigni beneficio superis actæ, & quoniam reliquum litus sat frequens vicis & oppidis esse dicebatur, Gamma cursu in Septentriones directo, postridie Mombazam aduentâta nauigia duo Sarracenorum intercipit, è quibus duntaxat tredecim (cū ceteri se in pelagus eiecissent) in potestatem venere, ij, ne locus iterû dolo daretur, separatim singuli interrogati, sine vlla variatione responderunt, in eadem ora celebre oppidû esse Melindem, rege in aduenas omnes mirè benefico, in primis

que hospitali, ibi nec instrumenta nautica, neque
 com meatum optimum, neque duces in Indiam de-
 futuros. His rebus auditis, captiui benignè habiti
 iisdemque regentibus cum ad Melindis conspe-
 ctum vetum esset; quidam ex ijs, ut videbatur, au-
 thoritate præcellens, munus adeundi regis, & con-
 cilianda amicitia, sibi deposcit: & Gamma pe-
 missu in urbem delatus, Lusitanorum probita-
 moribusque extollendis, & alijs ad tempus acco-
 modatis rationibus, regem, satis per se ad officium
 humanitatemque propensum, facile in aduenarum
 cupiditatem & amore impellit. Dein, biduo nauis
 tiji & xenijs vltro citroque mittendis infumpe-
 Gamma, ne regi diffidere videretur, in portum
 to nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur.
 Huic obuiam regis filius natus maximus (nam pe-
 ter morbo senioque implicitus decumbebat) cum
 honestissimo comitatu profectus, in scapha, qua
 Gamma excipiendi eius causa descenderat, hinc
 vultu transiens, peregrinum arctissime familia-
 rissimeque complectitur. inde cum alter ab altero
 multa per interpretes amice admodum quaerere
 sent; petere atque orare institit, ut ad parentem
 centem in lectulo adire ne grauaretur, id fore
 gratissimum. se interea apud naues cum paruo
 pro obside remansurum. Ad ea cum respondisset
 Gamma, sui regis mandato prohiberi se quomodo
 nus excenderet; nobiles duos e comitatu pro se
 urbem misit: quibus rex cum cæteris valde ser-
 mem & honorificum præbuit. Præterea, de per-
 itineris duce magna regis voluntate impetratum
 atque illi vicissim Gamma tredecim, quos dixi
 priuos benignè donauit. quibus officijs, & mun-
 beneuolentię significationibus, hospitij noui
 me

magis magisque firmato, ea denique lege Gamma discessit, ut in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quò regis Legatos ad Emmanuelem honoris & amicitia causa transfueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiae littus leucarum ferme septingentarum traiectus est. id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti ora accessere, quasi transactis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediissent. Iulio ineunte Olisipone soluerant: mensibus ferme undecim in itinere insuptis, circa Maii exitum in Indiam deferuntur, perincommodo sanè tempore. etenim in ijs regionibus cum alia multa admiranda; tum illud in primis omnium physicorum ingenia superat; quod in eadè cæli plaga, pari solis accessu recessuque ijsdem anni mensibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promontorium excursu, quemadmodum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinem interfecant, æstas ac siccitas; ab occasu cis Gatem hyems, & assidua pluuia sunt. ut in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet, ijsdem pene populi sibi mutuo antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæque de æquinoctiali circulo, ac torrida zona antiqui falso opinati sunt, & alia eiusmodi permulta, si quis apud se diligentius repuret; profectò intelliget; omnia quæ in cælo, quæq; in terris fiunt, non ad necessitatem fati, vel ad fortunæ temeritatem, verum ad vnius omnipotentis Dei liberam voluntatem ac prouidentiam esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram est appulsus, in ea Malabaris parte, hyemis erat initium; cum altera, quæ ad ortum est, maximis iam tunc caloribus æstualet. itaq; licet pe-

riculosam admodū in salo stationem esse intelli-
geret; subeundos tamen portus, nisi ex Malabarici
Regis auctoritate, nequaquam existimauit. Is Rex
in primis Indiæ clarus perhibetur, ac potens: quip-
pe quem ceteri eius tractus Reges principem ac
superiorem agnoscunt, & patrio sermone Zamor-
rinum, id est Imperatorem appellant. is, quattuor
ordinum homines habet in suo regno. dynastas ac
satrapas, quos vulgo Caimales vocant. sacrorum
antistites & procuratores; ij vetustissimæ origi-
nis & nominis Brachmanæ sunt. rei bellicæ stu-
diosos è nobilitate duntaxat; qui Naires dicun-
tur. quartum obtinent locum opifices, & agricola.
reliquum vulgus institorum est, magna ex parte
Arabum, Persarumque & Aegyptiorum ex heresi
Mahometana, & Iudaica; qui pretiosis mercibus
admirabili solertia & peritia permutandis, ad
amplas ferme opes pecuniasque perueniunt.
Cæterum apud omnes præcipuo in honore Brach-
manæ sunt, patetque ea secta latissimè. horum scien-
tis omnia publica & priuata sacra subiecta sunt.
hi caeremonias & iusta funebria suo arbitratu præ-
scribunt: ijdemque magno suo questu prodigia, sor-
tes, auguria, & omnia interpretantur. horum dis-
ciplina institutisque Reges ipsi imbuuntur, om-
nibus magnis paruisque in rebus mirandū in mo-
dum illis obnoxij. Sed non vnum est Brachmana-
rum genus. quippe alij liberis operam dant, viuunt-
que in hominum frequentia. alij cœlibem agunt
vitam, quos hodie proprio vocabulo Iogues ap-
pellant: Gymnosophilas olim Græci dixere: ijque
partim longissimè peregrinantur, stipem emende-
cantes; & victus vestitusque asperitate nacti exili-
mationem ac fidem, credulas hominū mentes por-
tentosis

tentosis mendacijs, varijsque superstitionibus in fraudem impellunt; partim in solitudinibus auijs, & subterraneis specubus durissimo vitæ genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris æstusque patientia semet ipsi discruciant, abstinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo exacto, in Abditos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ij, tamquam humano fastigio celsiores, & omnium rerû licentiâ adepti, nullis iam tenentur legibus, & in omni scelerum & flagitiorum genere impune volutantur. est etiâ suus Ioguibus rector maximus, qui vectigalia perâpla dispensat; vocatosque ad se certis temporibus impostores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hosce omnes, mirum quàm densa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione demersos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deorum antiquissimum colût, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna filigerunt è collo suspensâ. Multis præterea non hominibus modò, sed brutis etiam animâibus cælestes habent honores, & templa ædificât, quibus in prisca illa Romana Urbis magnificentia vix quicquâ simile extiterit. sanè fanum est simio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarû vsum custodiendo, porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum è marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in celeberrimo quondam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine dubio adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt: bobus auté, eò maiorem, quod hominum vita functorû animos in eam maximè belluâ immigrare opinantur. Multos habent suarum superstitionum libros, magno labore

D 5 studio-

studioque conscriptos, quæ nonnihil ad veteri
 Græciæ fabulas, & anguralem Hetruriæ discipli-
 nam videntur accedere. Hi libri ne in vulgus pro-
 deant, cauent quàm diligentissimè; sed ex ijs arbi-
 tratu suo depromunt, quæ ad populum decipien-
 dum in concionibus, vel in priuatis colloquijs, o-
 tracto supercilio, & magna pompa verborum edu-
 ferant. Quamquam haud pauca superioribus an-
 nis à Brachmane quodam apprimè docto, cū se
 Christum aggregasset, nostris hominibus prodita
 sunt; inq; Lusitanum sermonem accuratè cōuer-
 tandem ad me peruenerunt; mera nugæ, & an-
 planè delirameta, quæ hoc loco ne leuiter quidem
 attigisse operæpretiū duxerim, ex quo facile appa-
 ret, quantum immortalī Deo populi debeāt ijs, qui
 bus in tanta aliorum cœcitate, Christianam reli-
 gionem aspicere datum est. Iam, de sacrificijs, libe-
 rationibus, cæterisque nefarijs ritibus, quibus
 ad placandos commentitios Deos, vel ad
 placandos mortuorum manes vtuntur, singillatim
 exponere, vt superuacaneum, ita pænè inhu-
 manum sit. Atque hæc in præsentia de Brachma-
 nibus, Naires autem, penes quos totius rei mili-
 taris est cura, vt septimum circiter ætatis an-
 num attingere, teneri corpusculi neruis diu multo-
 que distentis, laxatisque compagibus, adhibita
 frequenti vnctione sesamini olei, per aliptas periti-
 simos ad agilitatem pænè incredibilem perducuntur,
 itaq; velut excolles artus omnem in partem ar-
 berratu suo torquere ac flectere; saltus retrorsum
 æquè atq; in aduersum longissimos edere; & in
 cæta varios nexus pariter implicare atq; explicare
 condiscunt. Armis verò, à pueritia ad vltimam vige-
 ntiæ, summa cura exercetur singuli fermè singulis
 annis

haud absurda ratione; quod ita persuasū habeant, neminem vnum simul pluribus posse rebus excellere. arma erāt olim, hasta, sagittæ, gladius, clypeus: verū, post inuectas illuc recentiores hæcē humani ingenij fraudes machinasque, totam consandi, temperandi, librādi rationem ita percalluere, vt omnibus maioribus minoribusque tormentis, igneisque missilibus admodū scienter vtantur: iamque Indici scelopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus puluis, longo intervallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantū velata, prælium ineunt; neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc nostro militi pugna longē stabilior: suoque & armorum pondere vehementius in hostem incumbit, contra, illis maior in dimicando velocitas & concursatio. quinimodō plurimum in ipsa fuga præsidij est, obuersantes offerentesque; vltro sese, vbi te iā iamque adepturum existimas, momento euanescent, rursus, cum procul abesse credideris, ab tergo se ostendunt, pari celeritate & sequuntur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore icū zuei si, quā aduersi iacula dirigunt. Quod si ad cominus decertandū vel necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsum plerūque feriūt: bracteolis plurimis ad gladij manubriū annexis, quorū tinnitu numerofo ad Martē pugnamque incitantur: seque celeri vel procurfu in hostem inferunt; vel recurfu, cum opus est, repente subducunt, factaque restudine ita sub scuto se totos condunt, vt locus ad plagā nullus omninō pateat. & cum omnis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militū ordini, quos Amocos vocant. ij diris execrationibus caput, familiam, stirpemque deuouēt, ni illatas comilitonibus

nibus iniurias inuicem puniant. Regis verò necen-
tam obstinato animi impetu viciscitur, vt per me-
dia tela flammisque nullo planè vitæ respectu, ad
eandem hostium ruant lymphati, amentesque; at-
que ob id ipsum vel maximè formidandi. Itaque
Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum nu-
mero magis minusve potentes Reges existiman-
tur. longè miserrima conditio est agricolarum, &
episcorum quidem præter quotidianas operas, qui-
bus agrè sese familiasque sustentant; quod initio
quisque sortitus est vitæ genus, in eo ad mortem
vique persistere cogitur: nec modò ad aliores ve-
quam gradus euadendi, sed ne ad alias quidem ar-
tes questusve se transferendi spes vlla relinquitur,
atque id vetus esse institutum, patet ex Arriano,
qui res itè Indicæ Græco sermone conscripsit,
quare adeo contempti abiectique sunt, vt superi-
orum ordinum homines ne rectis quidem oculis
audeant intueri. quod si in turba, vt fit, ad aliquem
fortè Nairem propius accesserint, malè mulctan-
tur: idque ne accidat, per antecedentes famulos
turbam submouent Naires; & cum alibi, tum præ-
sertim ad viarum flexus, se adesse clara voce de-
nuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam
barbarus inest fastus: atque id est causæ, cur Chris-
tianam disciplinam pessimè oderint, cuius præci-
pua laus in hominum caritate, animique modera-
tione consistit. Quæ Indorum contumacia eò mi-
nus videtur ferenda; quò sibi nobilitatis nomen
impudentius arrogant: nam præter alia dedecora
quantævis claritati obscuranda; promiscua etiam
inter singulos ordines coniugia sunt, vagique se-
rarum more concubitus. Incerto omnes patre
nascuntur, & ad fororum filios, vt minimè dubia

cogn-

eognitionis, hæreditas peruenit. Aedificia, tēplis
Deorum exceptis, & Regijs ædibus, & quibusdam
pretiosarum merciu apothecis, lignea, & modicè
ab humo exstantia, palmarum folijs conteguntur:
nec vlli omnino, præter dynastas, sumptuosus ha-
bitare concessum. Suburbana visuntur plurima cū
hortis apprimè cultis, quæ ferinè incolunt optima-
tes, ne urbana plebis consuetudine polluantur, ea
partim vallum & agger vndique muniunt: partim
inflexi enatarum ibidem arborum rami; passim in-
teriectis inplexisque mira densitate viridibus ru-
bis ac sentibus, ad introitum, aspectumque & ignè
arcendum: tantis præterea recurrentium in se via-
rum anfractibus, vt, instar labyrinthi, cœcos erro-
res, & ambages imperitis locorum obijciant: quæ
res vel in primis difficilem bellandi rationem
hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore
Lusitani ad Calecutum appulere, ad Pananem
(id maritimo vico nomen) haud ita longè ab vr-
be, se continebat. Ad eum Gamma cū in ancho-
ris staret, nuntios de suo aduentu præmisit: se, cum
Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris ex alio præ-
nè terrarum orbe aduenisse; neque tamen iniussu
è nauis egressurum. Lætus ea re Calecutanus, magni-
ficeque se ipse circumspiciens, quod sui nomi-
nis gloria excitam ex vltimis sedibus gentem cer-
neret; Gammam è periculosa statione in proximū
portum, cui Capocate nomen est, dato in id duce,
iubet inuehi. dein post biduum mittit qui Gam-
mam honorificè ad se deducant. Ille tamen igno-
tæ fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam
credere, comitum, amicorumque monitis ac præ-
cipibus vetabatur; tamen legationem peragere, &
cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo
fratri

fratri, vicario suo mandat, scaphas quotidie ad lit-
 tus paratas habeat; ac si quid accidat, quò minus
 ad naues redire possit; ipse nulla eius rei habita-
 tione Lusitaniam repetat, & Emmanueli Regi in-
 uentæ iam Indiæ, ac totius itineris rationem dili-
 genter exponat. Tum duodecim socijs ex vniuerso
 comitatu delectis, quàm ornatissimo vestitu, cum
 scaphas versicoloribus vexillis atque tapetibus, &
 omni tormentorum apparatu adornasset, ingentem
 omnium gratulatione, strepituque festo ad littus
 accessit. Descendenti præsto fuit Catuales vnus et
 ijs, qui iuri peregrinis dicundo præsunt, eum vana
 cantu, & magna manu militum, baiulisque ad fere-
 nas conuehendas: nam apud Indos equi, & cetera
 iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Ca-
 mam tetraphoro impositum, ad urbem Calece-
 tum primùm, inde Pananem deportauit tanto po-
 puli concursu, vt præ turba quidam elisi, nonnulli
 etiam è spectandi certamine coorta rixa perempti
 sint. Vt ad regiam est vētum; à Caimalibus aliqui
 Gamma cum socijs honorificè primùm excipiuntur,
 dein Brachmanarū antistes lintheatus obuiam præ-
 didit, ac manu leniter apprehensum, lōgo cubiculo
 rum ordine, denis aulicis ad ostia singula statione
 agentibus, in amplū conclaue perduxit. Stratū erat
 panimentum serico eteromallo viridi: parietes ve-
 rò bobycina peristromata intertexto auro magni-
 ficè vestiebāt: ligneis gradibus affabre factis in the-
 atrum formam circumquaque eminentibus: ea proce-
 rum subsellia sunt. Rex in ornatissimo lectulo de-
 cubebat, gossipina candoris niuei tunica indue-
 tus, aureis conspersa rosis, gemmeis fibulis admi-
 rabili splendore connexa. Caput cum pretio-
 sis inauribus pileus aureus contegebat in tiararum
 exsur-

exurgens, vario gemmarum vnionumque conte-
 xtu, brachia cruraque de more gentis nuda, armil-
 le ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis,
 pari fulgore lapilli annulis inserti complures è pe-
 dum æquè ac manuum digitis emicabant. Adsta-
 bat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in
 aureo disco tenens Malabaricum betel, seu Tam-
 bul Arabicum: quæ folia principes Indi assiduè fe-
 re mandunt, commendandi halitus, leuandæ fitis,
 & educendæ pituitæ gratia. Zamorinus ipse, quam-
 quam colore subnigro, tamen & proceritate mem-
 brorum, & toto corporis habitu gestibusque digni-
 tatem regiam haud dubiè præferebat. Gamma, sa-
 lutatione peracta, considere vnà cum comitibus
 iussus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lu-
 sitaniæ Regem, Calecutani Regis fama commotū,
 fœdus, & amicitiam ipsius iam pridem expetere,
 quando coram congregari, & iungere dextras loco-
 rum interualla prohibeant; legatum pro se misisse.
 Ni rem aspernetur; considerare se eam societatem v-
 trique non parum ornamenti, commodique alla-
 turam. Dein prolata munera, & litteræ cum Arabi-
 co, cum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamo-
 rinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem,
 ac propensionem erga se, vel ex eo elucere, quod
 se tam honorifica legatione, per tot discrimina la-
 boresque vltro compellandum, & salutandum exi-
 stimarit. quod ad fœdus, & commercium attineat,
 rem sine controuersia conuenturam. simul edis-
 serit, quas è suo regno merces auehi: quas ad se im-
 portari vicissim expediat. Ad hæc, multa de nauiga-
 tione, deque itinere sciscitatus, Gammam, & lo-
 cios in lauta hospitia benignè distribuit. His rebꝰ,
 vt fit, extèplò vulgatis, cum ceteri mercatores, tū Sa-
 raceni

raceni præcipuè atq; Arabes magnopere commu-
 uentur. ac præter capitale in Christianos odio
 rati etiam, quod res erat, quatum ad Lusitanor-
 commercia accideret, tantum de suis lucris im-
 nui; & si præualidus manceps in eam negotiatio-
 se interponeret, nihil sibi ad questum, & nauiga-
 nem loci relictum iri; institutam & coale-
 tem nouam societatem omni conatu dirimeret
 stituūt. Ac primum, varijs criminationibus ac
 ledictis Gammam apud Regem consensu profes-
 dunt; specie legationis explorandum piri-
 tam aduenisse; ac, nulla prouocatum iniuria, qu-
 cunq; iter habuerit, mare infestū reddidisse lat-
 cinijs; emporia cadibus, rapinisq; vastasse. Qu-
 si maximè Lusitaniæ Regis missu aduenerit; con-
 derandum tamen Zamorino esse, utrum fidelis
 mæ; & plurimæ nationes, quæ iam in eius reg-
 sedes & domicilia fixerint; & præsentem pecunia-
 tiffimisque compendijs Malabaricam in dies
 geant rē; peregrinæ genti & toto cælo disfundit
 proferendi per fas ac nefas imperij cupidissimè
 nullo præsertim merito, posthabedę sint. Ad hec
 nales aulicorū animos, & eorū præcipuè, qui ma-
 stratus gerebant, cum cæteris artibus, tum effi-
 cissimis omnium scelerum & flagitiorum admi-
 stris, argento auroque aggressi, haud ita diffic-
 negotio in suam sententiam perduxere. In ijs, C-
 tuali ipsi, cui hospitum erat cura concredita, fa-
 le persuasum, ut Gammę, per summam officij sim-
 lationem, extremam perniciem strueret. Ad que-
 cinora, cum Rex ab insita barbaris leuitate, ac pe-
 fidia, coniueret; de omnibus cōsilijs, & immine-
 te exitio, per Tunetanum quendam Monzaidem
 Hispanicæ linguæ peritum, cui cum Lusitanis
 Afric-

Africa olim consuetudo intercesserat, Gamma re-
 mpendente certior fit: eiusdemque suasu quam occultif-
 odinis itineribus ad naues festinè se proripit, eo ma-
 iore euadendi spe, quod ab regia classe per hyemè
 subducta, nullum in præsentia periculum immi-
 neret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuida
 litteras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas
 querimonias de hospitio violato, paratisque sibi
 nulla sua culpa insidijs, hominem hortatus est, vt
 repudiatis improbis suavoribus, in pristino consi-
 lio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusitanæ
 Regis amicitia, quam ex vniuersa Mahometana
 colluue, fructus, & emolumentum sibi promitteret.
 Ad eas querimonias, etiam atque etiam purgare se
 Zamorinus, & omnem culpam in administratos, ve-
 tusto regum more conferre. Quæsiturum se de insi-
 dijs, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem no-
 xium deprehenderit; in eum ita animaduersurum,
 vt legationis & hospitij sacrosancta iura esse om-
 nes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras
 breue responsum dat; ipsius amicitiam, & gentis
 Lusitanæ commercium fore sibi pergratum: cum
 eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbarum
 exultat: neu qua veteribus amicis, ac socijs fiat in-
 iuria. Cum eo respõso Gamma Anchedinam insu-
 lam petijt, leucas à Calecutò circiter quinquagin-
 ta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis
 apprime abundantem. Ibi resectis è longa iactatio-
 ne socijs, nauibusque, Deum precatus, vt propi-
 tius iterum adesset, reducemque se optimo Regi,
 propinquis, ac patriæ sisset; in Europam cursum
 intendit. atque Indicum & Arabicum Oceanum,
 propter ventorum inconstantiam, lentissima na-
 uigatione remensus, ad Aethiopiæ primùm deue-
 nit li-

nit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum
 itinere diuerberata, Melindem, vti promiserat
 pulit: assumptoque Regis legato, Zanzibarem
 de petijt insulã cum cetera amœnitate insigni-
 tum felicibus syluis medica omnium generum
 mala ferentibus. Inde ab regulo per benignè
 clatus, Mosambicum traiecit; fixaque ibi colu-
 na, ad Aquationem sancti Blasij processit. Ac de
 spei promontorium denique circumuectus, H
 peridas primùm, dein Tertias quas appellant,
 streuò Olisiponem summo Dei beneficio ter-
 Septembri mense anni millesimi quadringenti
 mi nonagesimi noni, plus biennio postquam
 didem abierat, socijs fermè centum, in ijs Pa-
 fratre, morbo & labore consumptis. reliquos
 terram egressos circumfusa illicò turba, concito
 instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim
 tueri: de itinere toto, deque Indicis rebus sine
 perquirere: incolumem aduentum, patamque
 riam gratulari: denique eiusdem peregrinationis
 & laudis cuncti studio, & æmulatione paulatim
 accendi. Emmanuel, aduenienti Gamma viro
 vniuersa nobilitate primarios obuiam misit
 noris causa: & quamuis incertam atque infideli-
 ex India pacem afferret; tamen ob singularem
 constantiam, & animi magnitudinem ab omni
 ni posteritate celebrandam, & exhausta cum
 de mandata, Gammam nouis honorum titulis
 vectigalibus auxit: ceteris nauarchis ac so-
 cijs præmia tantis laboribus, ac
 tanto Rege digna per-
 iouit.

Libri primi Finitis.

HISTO